

Naar een groener en welvarend Vlaanderen

Voorstellen van de Vlaamse milieubeweging
voor de regeerperiode 2014-2019

Bond Beter Leefmilieu

KOEPSEL VAN MILIEUVERENIGINGEN Vlaanderen vzw

Investeren in vergroening is investeren in onze toekomst

De economie sputtert, de werkloosheid was zelden zo hoog. Vlaanderen komt net als de rest van Europa heel moeilijk los van het crisisspook. De oorzaken zijn dan ook fundamenteel. Het economische groeimodel botst op zijn grenzen. Het massale gebruik van fossiele energiebronnen stuwt de klimaatopwarming naar een onomkeerbaar punt. Iedereen beseft dat er iets structureel fout zit wanneer vervuilen goedkoop is en arbeid duur. Maar de klok van de klimaatverandering en het verlies aan biodiversiteit tikt verder. Terwijl de fundamenten voor een veerkrachtige en duurzame welvaartscreatie nauwelijks in opbouw zijn.

Klimaatverandering bestrijden en tegelijk de crisis van ons afschudden is geen evidente opdracht. Ze overstijgt de gekende recepten. Ze vraagt grondige hervormingen en grootschalige investeringen in duurzame oplossingen. We kunnen dit niet voor ons uit schuiven. Hervormingen, verschuivingen van middelen en duurzame investeringen moeten een eind maken aan de huidige trend waarin het verder gebruik van fossiele bronnen ons zowel ecologische als economisch vastzet. Delen van onze economie en ons energiebeleid die vandaag nog als onontkoombaar worden beschouwd, zullen in de nabije toekomst voorbijgestreefd blijken. We mogen de trein niet missen.

Er duiken steeds meer geslaagde voorbeelden op van een competitieve economie gestoeld op ecologische principes, die tonen dat vergroening samengaat met hoge scores op gebied van tewerkstelling, welvaart en levenskwaliteit. Wie werk maakt van die vergroening, verdient de wind in de rug. Wie vasthoudt aan vervuilende modellen verdient dat niet. Tegelijk moet de overheid erover waken dat iedereen kan delen in de vruchten van de vergroening. Dat is de agenda waar politici de volgende legislatuur voor moeten gaan.

In deze context vraagt BBL, als koepel van de Vlaamse natuur- en milieuverenigingen veel meer visie van de Vlaamse politici op een duurzame toekomst, meer durf en meer consequente daadkracht op het terrein.

Voorstellen voor een groener en welvarend Vlaanderen

Uit recente Vlaamse Milieurapporten (MIRA), de Pact 2020 monitoring, aanbevelingen van de Europese Commissie, de OESO en het IMF werd duidelijk waar de grote uitdagingen zitten. Vlaanderen moet de komende jaren op zoek naar manieren om systeeminnovaties in gang te zetten op gebied van energie, industrieel beleid, mobiliteit, kernversterking, landbouw en fiscaliteit. Een innovatie- en ondersteuningsbeleid dat in de juiste richting stuurt, speelt hierbij een belangrijke rol. De aanzet tot systemische hervormingen heeft vaak een internationale of Europese dimensie. Maar ook goede samenwerking met de federale overheid en andere gewesten mag niet uit het oog worden verloren. Ook de rol die lokale besturen meer en meer opnemen als katalysator van transitie is een nieuw fenomeen dat verhoogde aandacht verdient.

De overheid kan systemische hervormingen niet eenzijdig tot stand brengen. Ze slagen pas als de kiemen ervan ook op het terrein, bij de bevolking, bij bedrijven, in de wetenschappelijke wereld aanwezig zijn. En die kiemen zijn er. Lokale transitie-initiatieven in Vlaanderen groeien zienderogen. Het komt erop aan om als overheid oog te hebben voor deze initiatieven en er een brug naar te slaan. De milieubeweging kan en wil daar mee haar schouders onder zetten, in een goede verstandhouding met de overheid en de andere partners.

Tegen de achtergrond van een falende ruimtelijke ordening, een groeiende mobiliteitsknoop, een achterhaald fiscaal systeem en dringende nood aan een doortastend klimaatbeleid identificeert de Vlaamse milieubeweging 13 uitdagingen waar Vlaanderen de komende legislatuur voor staat en formuleren we onze voorstellen om de broodnodige hervormingen tot stand te brengen.

Brussel, september 2013

Lieze Cloots, Beleidscoördinator Bond Beter Leefmilieu

Aan deze voorstellen werd meegeschreven door Erik Grietens, Sara Van Dyck, Jeroen Gillabel en Mathias Bienstman

Een robuust klimaatbeleid uitbouwen

Uitdagingen	
Klimaatverandering bestrijden in alle domeinen	8
Doelstellingen	
Een routekaart voor 2050 ontwikkelen	8
Werken met transparante en rollende klimaatbeleidsplanning	8
Financiering van het klimaatbeleid	8
Klimaatbeleid integreren in nieuwe beleidsdomeinen	8
De overheid heeft een belangrijke rol in sensibilisering	8

Kansen creëren voor kringlooeconomie in Vlaanderen

Uitdagingen	
De druk op natuurlijke hulpbronnen neemt toe	10
Vlaamse economie is te afhankelijk van schaarse en dure grondstoffen	10
Het oude industriële model heroriënteren	10
Fiscaliteit vergroenen	10
Doelstellingen	
De economie van de toekomst is de circulaire economie	10
Daling van nood aan grondstoffen prioriteit	10
De opgebouwde voorsprong met het Vlaams Materialenprogramma verankeren	11
Het sluiten van de kringloop vraagt heroriëntaties aan de productiezijde...	11
...maar moet aangevuld worden met een ambitieus afvalbeleid	11
Ook biomassa is een schaarse grondstof	11
Duurzaam gebruik van duurzame biomassa	12
Maak ruimte voor duurzame bedrijven via inbreiding en brownfieldontwikkeling	12

Duurzame energie als sleutel voor klimaat en competitiviteit

Uitdagingen	
Energieverbruik verminderen en inzetten op hernieuwbare energie	14
Doelstellingen	
Duurzame energie is de sleutel tegen klimaatverandering en voor competitiviteit.	14
Toekomstgericht energiebeleid vraagt een transitieproces	14

Enorm energiebesparings-potentieel in gebouwen

Uitdagingen	
Energie besparen in nieuwe en bestaande gebouwen	16
Doelstellingen	
Verscherp ambitie nieuwe gebouwen	16
Een grootschalig energierenovatieprogramma	16
... met aandacht voor de sociaal zwakkeren	16
Een wijkgerichte renovatie-aanpak	16
Financiële ondersteuning: voldoende, stabiel en op maat	17
Iedereen beter geïnformeerd via 'one stop shop'	17
Normerende instrumenten ook bij renovaties	17
De overheid als voorloper	18
Een vooruitstrevend onderwijs en duurzame bouwsector	18

Energiebesparing in onze energie-intensieve industrie

Uitdagingen	
Energie-efficiëntie verhogen om onze concurrentiepositie te versterken	19
Doelstellingen	
Een langetermijnstrategie voor een koolstofarme industrie op sectorniveau	19
Aansturen op meer energiebesparende investeringen in de industrie	19
Restwarmte nuttig gebruiken	19

Vergeet electriciteitsbesparing niet

(Veel) meer hernieuwbare energie en slimmere netten

Uitdagingen	
Broeikasgassen drastisch reduceren	22
Doelstellingen	
Investeringszekerheid op lange termijn creëren	22
Een ambitieus groenestroom beleid	22
Voldoende steun voor elke duurzame technologie	22
Een effectieve en efficiënte inzet van duurzame biomassa	23
Geen groenestroomcertificaten voor afvalverbranding	23
Ruimte maken voor hernieuwbare energie	23
Participatief investeren in hernieuwbare energie	23
Het potentieel aan groene warmte ontsluiten	23
Een slim energienet met een doordacht gebruik van slimme meters	23
Steenkoolgas hoort onder de grond	23

Een transparante en eerlijke prijszetting en financiering

Uitdagingen	
Een eerlijke energieprijs voor iedereen	25
Doelstellingen	
Een breed debat over de kosten én de baten	25
Een kostenefficiënte energietransitie met een eerlijke lasten- en lustenverdeling	25
Een progressieve prijszetting van energie	25
Een eerlijke bijdrage voor eigenaars van zonnepanelen	25

Mobiliteit in Vlaanderen: de verkeersknoop ontwarren

Uitdagingen	
Het toenemend wegverkeer legt Vlaanderen in de knoop	27
Wegverkeer heeft hoog kostenplaatje voor onze samenleving	27
Wegverkeer is milieuvervuiler nummer 1 in Vlaanderen	27
Wegverkeer heeft sterke impact op de gezondheid van Vlamingen	27
Trendbreuken in het verkeerssysteem dringen zich op	27
Doelstellingen	
Minder verkeer in plaats van meer infrastructuur	27
Maatschappelijke kost transparant maken en doorrekenen	27
Slimme kilometerheffing als hoeksteen van een sturende de voertuigfiscaliteit	28
Milieudoelstellingen laten doorwerken in ruimtelijke plannen	28
Emissie arme zones in de stadskernen	28
Kwaliteitsvolle infrastructuur voor een levendige fietscultuur	28
Infrastructuur voor alternatieve voertuigen	28
Locatiebeleid met openbaar vervoer als ruggengraat	28
Voorstedelijke openbare vervoersnetten bieden vele kansen	29
Biobrandstoffen	29

Van logistieke draaischijf naar duurzame productiecentra in de havens

Uitdagingen	
Logistieke draaischijf Vlaanderen: meer lasten dan lusten	30
Doelstellingen	
Havens zien als draaischijf voor duurzame productie in plaats van doorvoerplek	30
Geen plaats voor nieuwe containerterminals in de Saeftignhezone.	30
Groeikansen creëren om industrie in de havens te vergroenen	30
Een netwerk van zeehavens	30

Wonen, werken en winkelen in sterke kernen

Uitdagingen	
Bevolkingsgroei en bijkomende ruimteclaims	32
Vlaanderen dreigt tegen 2050 met meer dan 40% volgebouwd te zijn.	32
Slechte ruimtelijke ordening heeft een hoge maatschappelijke kostprijs	32
Doelstellingen	
Een goed woonruimtelijk beleid vereist een goed afwegingskader	32
Vlaanderen beschouwen als een groot reconversiegebied	32
Kernversterking behoort bovenaan het prioriteitenlijstje	32
De vele onderbezette woningen beter benutten	33
De echt slecht gelegen woningen zijn toe aan een uitdoofbeleid	33
Gemeenschappelijke woonvormen verdienen meer stimulansen	33
Woonuitbreidingsgebieden zijn overbodig	33
Grondbeleid biedt een oplossing voor slecht gelegen woongebieden	33
Nieuwe woningbouwprojecten moeten duurzaam zijn	33
Een aangepaste woonfiscaliteit stuurt ons in de goede richting	33
De noodzakelijke vernieuwing van onze economie start in de stad	34
Winkels horen in de stad	34

Duurzaam consumeren

Uitdagingen	
Grondstoffengebruik terugdringen met factor 10	35
Voedselconsumptie binnen de draagkracht van de aarde	35
Doelstellingen	
Gedeelde consumptie kansen geven	35
Vertaal de visie omtrent product-dienst systemen in beleid	35
Duurzaam aankoopbeleid doorzetten en aanpassen aan innovatie	35
Pak de overmatige vleesconsumptie aan	36
Ga de strijd aan tegen voedselverspilling en voor lokale seizoensgroenten	36

Transitie naar een duurzaam landbouwsysteem

Uitdagingen	
Landbouw op zoek naar een evenwicht	37
Doelstellingen	
Werk aan een visie en steun initiatieven voor transitie in landbouw en voeding.	37
Plaats agro-ecologie centraal in onderzoek en innovatie	37
Zorg voor voldoende grond voor agro-ecologische (stads)landbouw	37

Zuivere lucht

Uitdagingen	
Fijn stof en stikstof overschrijden structureel de normen, zeker in de steden	39
De ozon piekt	39
Europa kijkt toe	39
Doelstellingen	
Minder verkeer is het belangrijkste aandachtspunt	39
Best Beschikbare Technieken in de industrie	39
Omgevingsvergunning biedt kansen	39

Proper water

Uitdagingen	
Ondanks zuiveringsinstallaties blijft het water vervuild	41
Vermesting en pesticiden blijven een groot probleem voor de waterkwaliteit	41
Doelstellingen	
Werk de achterstand in waterzuivering weg	41
Pak de overbemesting aan	41
Zorg voor een verdere afbouw van het pesticidengebruik	41

Schone bodem

Uitdagingen	
Gronden saneren en herbestemmen	43
Het saneringstempo ligt te laag	43
Doelstellingen	
Financieringsinstrumentarium uitwerken om bodemsanering te realiseren	43
Sectorale fondsen voor bodemsanering	43
Brownfields en blackfields aanpakken	43

Lawaaihinder

Uitdagingen	
Lawaaihinder raakt moeilijk onder controle	45
Doelstellingen	
Zorg voor echte geluidsactieplannen	45
De strijd tegen lawaaihinder staat of valt met voldoende budgetten	45
Beperk de nachtvluchten op Zaventem	45

Open ruimte voor natuur, bos en landbouw

Uitdagingen	
Doelstellingen	
Open ruimte behouden voor landbouw, natuur en bos	47
Een netwerk voor natuur	47
Stadsbossen aanplanten, zonevreemde bossen behouden	47
Ruimte voor water vrijwaren	48
Ruimte voor grondgebonden, duurzame landbouw	48

Colofon

Een uitgave van:

Bond Beter Leefmilieu
Twekerkenstraat 47
1000 Brussel
Tel: 02 282 17 20
www.bondbeterleefmilieu.be

Redactie:

Lieze Cloots, Erik Grietens, Sara Van Dyck, Jeroen Gillabel, Mathias
Bienstman, Aude Goovaerts, Kris Van Rossem

Eindredactie:

Lieze Cloots

Lay-out:

Roel Moeurs

Copyright foto titelblad: radoma/Shutterstock.com

Uitdagingen

Klimaatverandering bestrijden in alle domeinen

Het klimaat verandert. Zonder een drastische ommezwaai in onze manier van wonen, werken en verplaatsen, stevenen we af op een klimaatopwarming van meer dan 4 graden. Klimaatverandering tegengaan vereist maatregelen die doordringen in alle domeinen: het energiesysteem, economie, wonen en bouwen, ons verplaatsingsgedrag, fiscaliteit, onze voedselproductie, natuur en biodiversiteit,... Door dit transversale karakter is een transparant klimaatbeleid met een robuuste coördinatie en aansturing uiterst belangrijk.

Doelstellingen

Een routekaart voor 2050 ontwikkelen

Vlaanderen moet een visie ontwikkelen voor na 2020. Ze kan daarvoor een routekaart ontwikkelen richting een koolstofarme economie die de vereiste emissiereducties per sector beschrijft. Daarbij gaat ze in op mogelijke maatregelen die nu en in de toekomst noodzakelijk zijn om in 2050 95% minder broeikasgassen uit te stoten in onze regio. Zo'n routekaart bevat ook gegevens over de kosten en baten van de verschillende mogelijke maatregelen en maakt met verschillende scenario's om de reductiedoelstelling te bereiken een geïnformeerd debat over de maatschappelijke keuzes mogelijk.

Werken met transparante en rollende klimaatbeleidsplanning

Om het klimaatbeleid meer zichtbaarheid, vaart en slagkracht te geven is het raadzaam om de jaarlijkse voortgangsrapportage uit te bouwen. De publicatie van de emissiecijfers van het voorgaande jaar zou voor de zomer moeten gebeuren, zodat de overheid en de stakeholders sneller zicht krijgen op de bereikte emissiereducties en de nood aan bijsturing. In hetzelfde jaar moet de Vlaamse overheid dan bijkomende interne maatregelen voorstellen zodat de reductiedoelstellingen zeker gehaald worden. Zo vermijdt de overheid de aankoop van buitenlandse emissiekredieten. Ook als er evoluties zijn op internationaal of nationaal vlak die gevolgen hebben voor het Vlaamse

klimaatbeleid, dan moet hierop een adequaat antwoord vanuit het beleid opgenomen worden in de rollende klimaatbeleidsplannen. Tot slot moet de overheid een transparant en goed gedocumenteerd overzicht geven van de financiering van het klimaatbeleid, de bijkomende baten en het beroep dat gedaan wordt op flexibiliteitsmechanismen. Ook moet de overheid haar posities publiceren die ze inneemt met betrekking tot het Europees klimaatbeleid.

Financiering van het klimaatbeleid

De inkomsten uit het Europese emissiehandelssysteem dienen volledig aangewend te worden voor de financiering van het klimaatbeleid. Daarbij moet de helft van de inkomsten aangewend worden voor interne klimaatmaatregelen, in de eerste plaats voor energiebesparing en hernieuwbare energie. De ondersteuning van bedrijven met inkomsten uit het emissiehandelssysteem kan enkel indien er een voldoende sterke emissiehandelssysteem is en indien deze middelen worden ingezet voor investeringen in klimaat- en energiebesparende maatregelen. De overige middelen moeten aangewend worden voor internationale klimaatfinanciering.

Klimaatbeleid integreren in nieuwe beleidsdomeinen

Klimaatbeleid mag zich niet beperken tot gebouwen, transport, landbouw of industrie. Ook in het ruimtelijk beleid, het onderwijs, het consumentenbeleid of het sociaal beleid moeten de klimaatdoelstellingen doorwerken met concrete maatregelen en initiatieven. Daarbij moet er veel meer aandacht komen voor een sterke coördinatie en goede integratie over de beleidsdomeinen heen, zodat andere doelstellingen het klimaatbeleid niet ondergraven, maar net versterken.

De overheid heeft een belangrijke rol in sensibilisering

De Vlaamse overheid kan zich ook richten op gedragswijziging bij burgers en bedrijven. De overheid zorgt er dan mee voor dat het aanbod aan duurzame alternatieven groeit, dat milieuschadelijke opties uit het aanbod verdwijnen via normering, dat ze burgers en bedrijven aanspoort om voor de duurzame alternatieven te kiezen en dat ze als overheid zelf het goede voorbeeld geeft.

BBL VRAAGT DAT

1. de Vlaamse regering in het lopende Vlaams klimaatbeleidsplan 2013-2020 bijkomende interne reductiemaatregelen opneemt zodat de niet-ETS emissies met minstens 21% afnemen in 2020 in vergelijking met 2005.
2. de Vlaamse regering een routekaart 2050 ontwikkelt richting een koolstofarme economie.
3. de Vlaamse regering het klimaatbeleidsplan jaarlijks op transparante wijze bijstuurt.
4. de Vlaamse regering voorrang geeft aan interne klimaatmaatregelen.
5. de Vlaamse regering de inkomsten uit het emissiehandelssysteem enkel inzet voor effectief intern en internationaal klimaatbeleid.

Uitdagingen

De druk op natuurlijke hulpbronnen neemt toe

Onze economie en welvaart zijn afhankelijk van natuurlijke hulpbronnen. De stroom aan grondstoffen die nodig is om onze economische groei op peil te houden, vormt een bedreiging voor onze planeet en onze welvaart. Grondstoffen worden steeds schaarser en duurder. Hun ontginning zorgt voor een grote impact op klimaat, energie en milieu. Het United Nations Environment Programme (UNEP) geeft aan dat het grondstoffenverbruik in de geïndustrialiseerde landen met 90% moet dalen tegen 2050 om onze economie binnen de draagkracht van de aarde te houden. Een systeem waarin grondstoffen als onbruikbaar afval eindigen, is geen optie meer wanneer we met een groeiende wereldbevolking toch een goed welvaartspeil willen behouden.

Vlaamse economie is te afhankelijk van schaarse en dure grondstoffen

Vlaanderen heeft jarenlang vastgehouden aan oude industrieën die veel energie en materialen opslopen. Met een directe grondstoffenconsumptie van 18 ton per inwoner doet onze economie het slechter dan het Europees gemiddelde en landen als Duitsland, Frankrijk of Nederland. Tegelijk is Vlaanderen voor haar energie en grondstoffen erg afhankelijk van andere landen. Bedrijven die hier gevestigd zijn ondervinden dagelijks de toenemende druk op grondstof- en energieprijzen. Grondstofprijzen zijn nu al verantwoordelijk voor 40% van de kostprijs van producten. Dit zet de Vlaamse concurrentiepositie binnen Europa en de rest van de wereld onder druk.

Het oude industriële model heroriënteren

Het verlies van duizenden jobs in Vlaanderen door het vertrek van een aantal grote klassieke economische spelers, autoproducent Ford op kop, vormt een uitdaging om nieuwe economische activiteiten te ontwikkelen die toekomstbestendig zijn. Vlaanderen moet zich op een slimme manier wapenen tegen de druk van schaarse natuurlijke hulpbronnen. Dit kan door in te zetten op een geleidelijke heroriëntering van onze industrie naar een grondstof- en energiezuinige industrie die ruimtelijk goed ingebed zit, die zoveel mogelijk gebruikt wat lokaal beschikbaar is en dit ook in lokaal gesloten kringlopen houdt.

Fiscaliteit vergroenen

In België zijn we geëvolueerd naar een situatie waar de belastingen op arbeid hoger liggen dan het gemiddelde in Europa, en de belastingen op milieuvervuiling een pak lager dan gemiddeld. België heeft dringend nood aan een algemene hervorming van de fiscaliteit, met een verschuiving van lasten op arbeid naar o.a. belasting op milieuvervuiling. Dit is noodzakelijk om ons economisch model te heroriënteren én te vergroenen. Door de externe kosten van milieuvervuiling veel beter door te rekenen via milieubelasting, kan de scheve situatie rechtgetrokken worden. De opbrengsten kunnen ingezet worden om de nodige duurzame investeringen te financieren, om de belasting op arbeid te verminderen zonder afbreuk te doen aan de sociale zekerheid, of om andere sociale correcties door te voeren. (zie het uitgebreid dossier van de milieubeweging met 12 concrete maatregelen voor vergroening van de fiscaliteit)

Doelstellingen

De economie van de toekomst is de circulaire economie

De beste manier om onze honger naar grondstoffen te stillen is door ze niet te verbruiken. Wat we toch aan materialen nodig hebben, moeten we zoveel mogelijk in lokale gesloten kringen houden. Zo kunnen we in de toekomst een betaalbare toegang tot grondstoffen voor iedereen te verzekeren en tegelijk de milieu-impact drastisch reduceren. De kracht van bedrijven in Vlaanderen ligt niet langer in 'end of pipe' productiemethodes, met veel grondstoffen- en energieverbruik en een grote milieu-impact. De veerkrachtige bedrijven van de toekomst zijn bedrijven die de principes van de circulaire economie toepassen: zo weinig mogelijk grondstoffen gebruiken, hergebruik nastreven, grondstoffen herwinnen uit lokaal beschikbare biomassa- en afvalstromen, recyclege-processen, urban mining,....

Daling van nood aan grondstoffen prioriteit

Voor BBL vormt een daling van de nood aan grondstoffen van de Vlaamse economie een prioriteit in het volgende regeerakkoord. Vlaanderen kan het huidige competitief nadeel ten opzicht van andere landen (gebrek aan primaire grondstoffen en klassieke energiebronnen) ombuigen in een structureel voordeel, door in te zetten op de ontwikkeling van een circulaire economie. Tegelijk

zorgt dit voor een sterke verlaging van de milieu- en klimaatimpact van de Vlaamse industrie. Het exporteren van de verworven kennis en know-how vormt daarbij een belangrijke troef.

De opgebouwde voorsprong met het Vlaams Materialenprogramma verankeren

De voorsprong die Vlaanderen met het Vlaams Materialenprogramma (VMP) heeft opgebouwd moet doorgetrokken worden in een volgend regeerakkoord. Het VMP moet nu ook opengetrokken worden naar alle beleidsdomeinen van de Vlaamse overheid. De transitie naar een circulaire economie moet als leitmotiv geïntegreerd worden, onder meer in het innovatiebeleid, industrieel beleid, of economisch beleid. Maar even goed moet er afgestemd worden met het woonbeleid, energiebeleid, ruimtelijke ordening of onderwijs. Tegelijk is het ook noodzakelijk om binnen het VMP duidelijke doelstellingen af te spreken op vlak van de beoogde grondstofbesparing en de manieren om die in verschillende sectoren te realiseren. Tenslotte is het nodig dat structurele, financiële engagementen worden geformuleerd met de externe partners in het Vlaams Materialenprogramma om de gezamenlijke agenda te realiseren.

Het sluiten van de kringloop vraagt heroriëntaties aan de productiezijde...

Om kringlopen effectief en efficiënt te kunnen sluiten, is een grote focus nodig op de productiezijde. Materialen en grondstoffen kunnen maar gerecycled worden voor zover het ontwerp van producten dit toelaat. En gerecycleerde grondstoffen hebben slechts economische waarde als er voldoende vraag naar is vanuit de producenten. Dit vergt innovaties op systeemniveau.

BBL vraagt dat het Nieuw Industrieel Beleid (NIB), en haar investeringsfonds TINA, sterker sturen in de richting van systeeminnovatie, waarbij er niet zozeer gezocht wordt naar efficiëntieverbeteringen in de productieprocessen, maar naar vernieuwende businessmodellen waarbij oog is voor maatschappelijke inbedding. Ook andere instrumenten uit het economisch ondersteuningsbeleid en het innovatiebeleid zoals de ecologiepremie, IWT, MIP, FISCH... moeten zich hierin inschrijven.

...maar moet aangevuld worden met een ambitieus afvalbeleid

Het Materialendecreet vormt de basis voor een nieuwe kijk op duurzaam produceren. Het decreet moet de komende legislatuur verdere uitvoering krijgen in het VLAREMA en uitvoeringsplannen. Kunststofafval, afvalverbranding en verwerking van organisch afval zijn daarbij belangrijke onderwerpen.

Kunststoffen veroorzaken nog steeds heel wat milieu-impact. Verbranden van kunststofafval draagt bij tot klimaatverandering, terwijl de accumulatie van kunststofafval in de natuur en in de oceanen

wereldwijd een bedreiging vormt voor ecosystemen en de voedselketen. De Europese Commissie roept in de Roadmap To A Resource Efficient Europe op om tegen 2020 geen recyclebaar (kunststof)afval meer te verbranden en bereidt specifiek beleid voor om recycling van kunststofafval te bevorderen (cf. Groenboek Kunststofafval). Van de volgende regering verwachten we dan ook dat ze resoluut kiest voor het stimuleren van het sluiten van de kunststof-kringloop.

Het vermijden van overcapaciteit aan afvalverbranding en een lange termijn plan voor de volledige afbouw van de verbrandingsactiviteiten in Vlaanderen zijn noodzakelijke voorwaarden voor het succes van een duurzaam materialenbeleid. In die context moet de Vlaamse overheid ook duidelijkheid scheppen over het statuut van energierecuperatie uit afvalverbranding. Aangezien het in wezen gaat over de recuperatie van industriële proceswarmte (restwarmte), en niet over een vorm van hernieuwbare energieproductie, moet de regering restafvalverbrandingsinstallaties uit het ondersteuningsbeleid voor groene stroom halen.

Voor de verwerking van het organisch afval waarvoor vergisting technisch mogelijk is (GFT-afval, organisch afval van horeca en voedingsindustrie), moet het beleid deze piste stimuleren ten opzichte van verbranding of louter compostering. Vergisting van nat organisch afval levert immers een hoger energetisch rendement dan verbranding, en bovendien kunnen er uit het digestaat nieuwe grondstoffen geproduceerd worden voor de landbouw (compost, bodemverbeteraar, meststoffen). BBL vraagt een passend ondersteuningsbeleid om hoogwaardig gebruik van het geproduceerde biogas en het digestaat mogelijk te maken. Om het draagvlak voor zulke installaties bij de bevolking te verhogen, is het tot slot aangewezen om burgers te betrekken in vergistingsprojecten via het uitwerken van een coöperatieve structuur.

Ook biomassa is een schaarse grondstof

De eerste prioriteit van de overheid moet zijn om een economie te stimuleren die minder nood heeft aan grondstoffen en energie. Dit geldt evenzeer voor de sectoren die gebruik (willen) maken van biogebaseerde grondstoffen. De biogebaseerde economie kan maatschappelijke meerwaarde realiseren, maar dan moet er wel met een aantal cruciale randvoorwaarden rekening worden gehouden. Biogebaseerde grondstoffen kunnen immers enkel een duurzaam alternatief zijn voor fossiele grondstoffen als ze geproduceerd worden binnen de draagkracht van de aarde en met respect voor mensenrechten, en als ze een effectieve broeikasgasbesparing opleveren.

Omdat het aanbod duurzaam geproduceerde biomassa de huidige en toekomstige vraag naar grondstoffen voor voeding, materialen en energie niet kan volgen, moeten overheid en bedrijven

kiezen voor een strategie die maximaal inzet op (in deze volgorde) grondstof en energiebesparing, materiaalrecyclage en het gebruik van biomassa-afvalstromen die in Vlaanderen beschikbaar zijn (organische afvalstromen van bedrijven en huishoudens, biomassa uit natuurbeheer,...). Gebruik van duurzaam geproduceerde primaire biomassa is pas de laatste stap. Dit betekent ook dat beleidsmaatregelen in het kader van de biogebaseerde economie onderdeel zijn van de bredere strategie rond duurzaam materialenbeleid en er niet los van gezien kunnen worden.

Duurzaam gebruik van duurzame biomassa

Daar waar, ondanks materiaalbesparing en recyclage, toch nog biomassa als grondstof voor materialen en producten of energie nodig is, kan dit enkel indien de biomassa duurzaam geproduceerd werd en niet zorgt voor een verder verlies aan biodiversiteit of voor concurrentie op de voedselmarkten. Momenteel zijn de duurzaamheidsvereisten voor biomassatoepassingen absoluut onvoldoende. Er gelden enkel Europees vastgelegde duurzaamheidscriteria voor vloeibare biobrandstoffen.

Bovendien worden indirecte effecten op milieu-, sociaal- en economisch vlak zoals indirecte emissies en andere milieu- en natuureffecten, verschuivingen in landgebruik, impact op voedsel- en grondstoffenprijzen onvoldoende of niet meegenomen in de criteria. Daarnaast zijn er ook voor vaste biomassa strikte duurzaamheidscriteria nodig. Ook de CO₂ uitstoot van het gebruik van biomassa (en de koolstofschuld) moet daarbij op een correcte manier en bindend in rekening worden gebracht. Enkel zo kan gegarandeerd worden dat alleen biomassa wordt gebruikt die op alle vlakken voordelen oplevert en die ook effectief bijdraagt tot de nodige broeikasgasreducties. Bond Beter Leefmilieu vraagt aan Vlaanderen om in de eerste plaats in dit debat op Europees niveau actief te pleiten voor stringentere criteria. Zo lang er op dit vlak onvoldoende vooruitgang wordt geboekt, moet ons land de mogelijkheden benutten om eigen beleidsaccenten te leggen.

Bovendien moet biomassa ingezet worden voor de meest effectieve en hoogwaardige toepassingen, en telkens op een zo efficiënt mogelijke wijze. Dit wordt samengevat in het cascade-principe, waarbij gebruik van biomassa als voedsel als prioritair beschouwd wordt ten opzichte van biomassa-gebruik voor materialen. Energetische valorisatie van biomassa komt in dit cascade-principe op de derde plaats.

De overheid dient een beleidskader te ontwikkelen dat het cascade-principe ondersteunt. Door alle relevante beleidsbeslissingen te nemen met het cascade-principe als leidraad is de overheid beter in staat om duurzaam gebruik van biomassa voor zowel voeding als andere toepassingen doorheen de keten te stimuleren. Bovendien kan door het gebruik van de cascade het beleid geharmoniseerd worden. Op die manier vermijdt de overheid dat maatregelen, genomen in een bepaald beleidsdomein, een negatieve impact hebben op andere beleidsdomeinen.

Biomassa voor energie-opwekking mag enkel steun genieten indien deze met maximale effectiviteit en efficiëntie in toepassingen wordt ingezet in de sectoren waar de grootste ecologische winsten gerealiseerd kunnen worden. De opwekking van groene elektriciteit op basis van duurzame biomassa mag daarom enkel ondersteund worden indien deze een minimaal energetisch rendement kent. Hierbij moet een ondergrens gelden voor de effectief nuttige aangewende energie en moet men ook de warmte nuttig aanwenden. Om dit mogelijk te maken moet de overheid ook rekening houden met het ruimtelijke aspect bij de inplanting van biomassa-installaties en moet ze telkens de afweging maken of ook de geproduceerde warmte van de bio-WKK installatie nuttig wordt aangewend.

Maak ruimte voor duurzame bedrijven via inbreiding en brownfieldontwikkeling

Op bestaande bedrijventerreinen liggen heel wat niet gebruikte percelen. Het gaat dan onder meer om de zgn. interne reserves, kavels die in het verleden verkocht werden aan bedrijven voor eventuele later uitbreiding, maar niet in gebruik zijn. Voor gans Vlaanderen gaat het om bijna 5.000 ha onbenutte bedrijfsgronden. Daarnaast is er ook nog een ruim aanbod aan leegstaande bedrijfsgebouwen. Daarmee kan de vraag naar bedrijfsruimte worden ingevuld. Om deze gronden ook effectief op de markt te kunnen brengen kan gewerkt worden met een wederinkooprecht of een heffing op leegstaande bedrijfsgronden.

De volgende regering moet werk maken van volwaardige actieprogramma's, waarmee o.a. de zgn. activeringsteams de niet gebruikte ruimte actief op de markt brengen. Daarbij kan gezocht worden naar mogelijkheden om restwarmte en reststromen uit te wisselen tussen bedrijven onderling. Het gecombineerde aanbod aan ruimte, restwarmte of reststromen biedt een concurrentievoordeel.

BBL VRAAGT DAT

1. de Vlaamse regering een daling van de nood aan grondstoffen en het sluiten van kringlopen tot belangrijk aandachtspunt maakt in het Regeerakkoord.
2. de Vlaamse regering het duurzaam materialenbeleid en het Vlaams Materialenprogramma integreert in alle beleidsdomeinen.
3. de Vlaamse regering de publieke middelen prioritair inzet op systeeminnovaties en/of maatschappelijke innovaties, in plaats van loutere efficiëntieverbetering.
4. de Vlaamse regering de recyclagedoelstelling voor kunststof-afval gevoelig optrekt en een doelstelling voor hergebruik invoert.
5. de Vlaamse regering een heffing oplegt aan Fost Plus voor het niet-selectief ingezameld verpakkingsafval.
6. de Vlaamse regering een moratorium instelt op bijkomende afvalverbrandingscapaciteit en een plan opmaakt om restafvalverbranding op lange termijn (horizon 2050) uit te faseren en intussen de milieu- en energieperformantie van het verbrandingspark optimaliseert.
7. de Vlaamse regering restafvalverbrandingsinstallaties uit het ondersteuningsbeleid voor groene stroom haalt.
8. de Vlaamse regering haar ondersteuningsmechanismen enkel inzet voor biomassa-gerelateerde projecten als aangetoond wordt dat hogere prioriteiten (materiaalbesparing, hergebruik, recyclage) meegenomen worden.
9. de Vlaamse regering het interdepartementeel platform bio-economie structureel verankert, zodat het kan waken over de toepassing van het cascadeprincipe in diverse beleidsmaatregelen, en een bio-economiepanel opricht.
10. de Vlaamse regering ruimte voor nieuwe bedrijven voorziet op bestaande bedrijventerreinen via inbreiding en brownfieldontwikkeling en daarbij maximaal inzet op het sluiten van lokale kringlopen.

Duurzame energie als sleutel voor klimaat en competitiviteit

Uitdagingen

Energieverbruik verminderen en inzetten op hernieuwbare energie

De uitdagingen zijn niet min voor het energieverblindend Vlaanderen. In vergelijking met de gehele EU (EU-27) verbruikt Vlaanderen 31% meer energie dan het Europees gemiddelde. In alle sectoren (gebouwen, industrie en transport) blijft een enorm besparingspotentieel onbenut. Ook op het vlak van hernieuwbare energie zijn de uitdagingen groot. Vandaag is minder dan 4% van onze energie hernieuwbaar. De Europese doelstelling van 13% voor België tegen 2020 ligt daarmee nog veraf. De doelstelling van 100% hernieuwbare energie tegen 2050 vraagt een fundamentele koerswijziging.

Doelstellingen

Duurzame energie is de sleutel tegen klimaatverandering en voor competitiviteit.

Vlaanderen moet een visie ontwikkelen voor na 2020. Ze kan daarvoor een routekaart ontwikkelen richting een koolstofarme economie die de vereiste emissiereducties per sector beschrijft. Daarbij gaat ze in op mogelijke maatregelen die nu en in de toekomst noodzakelijk zijn om in 2050 95% minder broeikasgassen uit te stoten in onze regio. Zo'n routekaart bevat ook gegevens over de kosten en baten van de verschillende mogelijke maatregelen en maakt met verschillende scenario's om de reductiedoelstelling te bereiken een geïnformeerd debat over de maatschappelijke keuzes mogelijk.

Een drastische vermindering van ons energieverbruik en een 100% hernieuwbare energievoorziening in Europees verband moeten de doelstellingen zijn. Niet alleen om de klimaatverandering te beperken, maar ook om onafhankelijk te worden van de steeds schaarsere en duurdere fossiele brandstoffen. Het leidt op termijn tot een sterke concurrentiepositie, betaalbare energiefacturen en groene jobs.

Toekomstgericht energiebeleid vraagt een transitieproces

Een transitie naar een duurzaam energiesysteem vergt een moedig beleid dat doordachte en doortastende keuzes durft maken. De politieke beleidskeuzes van vandaag bepalen of de energietransitie op de lange termijn mogelijk is. Een transitie in het energiesysteem overstijgt bovendien het gewestniveau. Een breed maatschappelijk en politiek gedragen proces dat over de partij- en bestuursgrenzen heen, met alle relevante beleidsdomeinen, de lijnen voor een toekomstig energiebeleid uitzet is daarom een cruciale voorwaarde. De energietransitie vergt een systeemaanpak. Er is voor het energiebeleid vandaag onvoldoende mankracht beschikbaar om alle toegewezen taken naar behoren uit te voeren. Daarom moeten op korte termijn bijkomende mensen en middelen worden gemobiliseerd voor het energiebeleid en dit zowel voor de energie-administratie als de regulator.

Drastische energiebesparing is de eerste vereiste. Als energieverblindend Vlaanderen hebben we nog een enorm potentieel om te besparen in onze gebouwen, onze industrie, en ons transport. Energiebesparing is essentieel in de klimaatstrijd en om onze bevoorradingszekerheid te waarborgen. Een overkoepelende energiebesparingsdoelstelling tegen 2020 en 2030 moet daarbij de richting aangeven voor nog verdergaande reducties op de lange termijn. Energiebesparing verlaagt de energiefactuur, creëert werkgelegenheid, vermindert broeikasgasemissies en versterkt de concurrentiepositie van onze bedrijven.

Volop de kaart trekken van hernieuwbare energie. Een doordachte uitbouw van ons energiesysteem moet een efficiënte integratie van hernieuwbare energie mogelijk maken. Zo kan een steeds groter aandeel hernieuwbare energie optimaal ingepast worden in een Europees hernieuwbaar energienetwerk.

BBL VRAAGT DAT

1. de Vlaamse regering zich engageert om na de verkiezingen mee een breed nationaal transitie proces op te starten met alle relevante beleidsdomeinen, bestuursniveaus en stakeholders binnen en buiten de energiesector.
2. de Vlaamse regering extra middelen en mankracht voorziet voor de Vlaamse energie-administratie en regulator.

Uitdagingen

Energie besparen in nieuwe en bestaande gebouwen

Onze gebouwen zijn verantwoordelijk voor 37% van de broeikasgasuitstoot (niet-ETS) in Vlaanderen. Om ervoor te zorgen dat de Vlaamse gebouwen veel minder CO₂ uitstoten, moeten niet alleen nieuwe maar ook bestaande gebouwen zo energiezuinig mogelijk gemaakt worden. De bestaande Belgische gebouwen verbruiken volgens een studie van McKinsey (2009) 72% meer dan het Europees gemiddelde, doordat ze groter en slechter geïsoleerd zijn dan woningen in het buitenland. Uit bevestigingen van het Vlaams Energieagentschap blijkt dat in 2011 slechts 76% van de woningen beschikte over dak- of zoldervloerisolatie, 41% over muurisolatie en 28% over vloerisolatie.

Doelstellingen

Verscherp ambitie nieuwe gebouwen

De nieuwe Europese richtlijn betreffende de energieprestaties van gebouwen voorziet dat alle nieuwe gebouwen vanaf 2021 bijna energieneutraal moeten zijn. Vanaf 2019 mogen de overheden alleen nog nieuwe gebouwen in gebruik nemen die aan dat concept voldoen. Vlaanderen kan en moet dat tijdsplan versnellen. De gebouwen die vandaag gebouwd worden, staan er immers nog in 2050. De energiezuinige voorlopers moeten financieel ondersteund worden, niet in het minst nu de federale regering de fiscale aftrek voor passiefhuizen en energieneutrale woningen afschafte.

Een grootschalig energierenovatieprogramma

Om de vermindering van de CO₂-uitstoot van gebouwen op de lange termijn te verwezenlijken, is nood aan renovatiedoelstellingen die verder gaan dan voorzien in het bestaande energierenovatieprogramma 2020 (dakisolatie, superisolerend glas en energiezuinige verwarming). Gebouwen moeten niet alleen grondiger gerenoveerd worden. Er moet ook gestreefd worden naar meer renovaties. Vlaanderen moet daarom naar het voorbeeld van andere landen zoals Denemarken en Duitsland een grootschalig en ambitieus energierenovatieprogramma opzetten. Dit programma moet

een duidelijke kalender met concrete renovatiedoelstellingen bevatten, waarbij de energiestandaarden voor bestaande gebouwen stelselmatig worden aangescherpt om tegen 2050 de energievraag van gebouwen te reduceren met 90%. Hierbij wordt financiële ondersteuning gegeven aan gebouwen die beter scoren dan de standaard en ontmoedigende maatregelen geïmplementeerd voor gebouwen die niet voldoen: een duidelijke boodschap dus om de noodzakelijke investeringen niet langer uit te stellen.

... met aandacht voor de sociaal zwakkeren

Een doorgedreven energiebesparing in het hele woningbestand vereist onvermijdelijk extra aandacht voor kwetsbare doelgroepen. Zij bewonen vaak de meest energieverslindende woningen. Financieringsinstrumenten op maat (zoals het Fonds ter Reductie van de Globale Energiekost of FRGE) en laagdrempelige informatie zijn dan ook essentieel. De huurmarkt verdient daarbij bijzondere aandacht, aangezien het nog vaak moeilijk blijft om verhuurders te overtuigen energiebesparende maatregelen uit te voeren. Niet zij, maar de huurder draagt de last van een hoge energiefactuur of plukt de vruchten van een lagere energiefactuur.

Een wijkgerichte renovatie-aanpak

Om een grootschalige renovatie van alle woningen tegen 2050 mogelijk te maken, moet gewerkt worden aan een groepering van renovatieprojecten. Dankzij de gebouwoverschrijdende aanpak kunnen heel wat synergieën benut worden. Zo kan rekening worden gehouden met de wisselwerking tussen verschillende energiemaatregelen, zoals tussen de graad van energiebesparingsmaatregelen en de nood aan bijhorende aanpassingen aan elektriciteit- en warmtelevering. Een wijkrenovatie biedt meteen ook de mogelijkheid om de verschillende thema's geïntegreerd te benaderen (energie, ruimte, groen, mobiliteit, materialengebruik,...). Een inspirerend voorbeeld is de Duitse aanpak, waar lokale besturen beroep kunnen doen op een klimaat- en energiefonds voor het opmaken van een totaalconcept dat de energierenovatie van een ganse wijk behelst. Daarbij worden middelen toegekend voor het aanstellen van stadsplanners die verantwoordelijk zijn voor de renovatie van die wijk.

Financiële ondersteuning: voldoende, stabiel en op maat

Energiezuinig bouwen botst vandaag onvermijdelijk op een initiële meerkost die weliswaar op termijn wordt terugbetaald met de bespaarde energiekosten. Om het aandeel doorgedreven energierenovaties of sloop en energieneutrale nieuwbouw stelselmatig op te drijven, moet Vlaanderen een sterk financieel ondersteuningsbeleid voeren. In het bijzonder moeten doorgedreven totaalrenovaties sterker ondersteund worden. Een sterk Vlaams ondersteuningsbeleid voor energierenovaties is des te relevanter sinds de afschaffing van de federale fiscale aftrek in 2011. Een deel van die ondersteuning kan voortvloeien uit miljoenen euro's inkomsten uit veiling van rechten uit het Europees emissiehandelssysteem.

Verskillende ondersteuningsinstrumenten moeten zorgen voor stabiele en transparante ondersteuning. Zo zullen meer gezinnen de stap kunnen zetten naar een echt energiezuinige woning. Een ondersteuningsmechanisme dat over een meerjarig traject wordt vastgelegd en kan gehandhaafd worden, met een duidelijk - bijvoorbeeld degressief - verloop, biedt de aanvrager zekerheid vanaf het begin.

De verschillende ondersteuningsinstrumenten moeten oplossingen op maat aanbieden. BBL pleit voor een uitbreiding van de ESCO- (Energy Savings Company) markt, die zich in de eerste plaats richt op de sector van de tertiaire gebouwen. Het Vlaams Energiebedrijf dient, zoals gevraagd door de adviesraden Minaraad en SERV - prioritair in te zetten op het uitwerken van deze ESCO's voor de renovatie van gebouwen. Daarnaast moeten ook de banken nog een grotere rol spelen in de ontsluiting van het energiebesparingspotentieel van gebouwen. Zij zouden voordelige leningen kunnen toekennen voor de renovatie en het bouwen van energiezuinige gebouwen.

Tot slot verdient de werking van het Fonds ter Reductie van de Globale Energiekost (FRGE) ook na zijn regionalisering uitbreiding, in het bijzonder voor de kansarme doelgroepen waar voorfinanciering vaak een probleem vormt. Daarbij moet in samenwerking met lokale sociale organisaties de werking van de lokale entiteiten versterkt worden om de doelgroepen zo goed mogelijk te bereiken en te begeleiden.

Iedereen beter geïnformeerd via 'one stop shop'

Toekomstige bouwheren of eigenaars van gebouwen moeten beter geïnformeerd worden over de energiebesparende mogelijkheden bij de planning van hun bouw of renovatie.

Daarom moet gewerkt worden aan een "one stop shop" aanpak, waar een bouwheer of eigenaar terecht kan voor duidelijke en laagdrempelige

informatie en begeleiding. Elementen die daarbij aan bod moeten komen zijn de mogelijkheden van energiebesparende investeringen en rationeel energieverbruik, financiële instrumenten en voordelen, bouwadvies en andere energievragen (facturen, sociale openbaardienstverplichtingen, enz.). Daarbij moet een expert advies geven over totaalrenovaties en energierenovatieplannen tegen het licht houden.

Een belangrijke rol kan weggelegd zijn voor lokale energiewinkels, die op hun beurt kunnen ondersteund worden door de provinciale steunpunten duurzaam bouwen. Energiewinkels moeten bij uitstek laagdrempelig en toegankelijk geconcipeerd worden, als een 'open huis' maar net zo goed als een 'winkel die naar je toe komt'. Er dient geïnvesteerd te worden in actieve begeleiding en hulp op maat. Samenwerking met welgekozen andere particuliere- en overheidsinitiatieven is van cruciaal belang. En ook de signaalfunctie naar overheden toe over veel voorkomende problemen en/of knelpunten in de regelgeving dient een wezenlijk onderdeel te vormen van het concept energiewinkel.

Normerende instrumenten ook bij renovaties

Het energieprestatiecertificaat (EPC) zet vandaag maar erg weinig zoden aan de dijk omdat het een louter informatief en sensibiliserend instrument is. Het EPC dient daarom omgevormd te worden tot een slagkrachtig beleidsinstrument. Zo moet het EPC geconcretiseerd worden, bijvoorbeeld door naast de huidige weergave van de energetische kwaliteit van een woning uitgedrukt in kwh/m² ook een begrijpbare indicatie van de concrete financiële impact op de energiefactuur weer te geven.

Daarnaast moet een (nader te bepalen) minimale 'EPC-score' als voorwaarde gesteld worden voor het verhuren en verkopen van een woning. Dit instrument is in het bijzonder essentieel voor huurwoningen, omdat het moeilijk is om verhuurders te overtuigen om energiebesparende maatregelen uit te voeren omdat niet zij, maar de huurders de vruchten plukken dankzij een lagere energiefactuur. Een essentiële eerste stap bestaat erin de minimale kwaliteitsnorm inzake energie in de Vlaamse wooncode naast dakisolatie minstens uit te breiden tot een vereiste voor hoogisolerende beglazing en een efficiënte verwarmingsketel.

In aanloop naar deze verplichting zijn zeker voor de huursector ook extra stimulerende instrumenten op zijn plaats. Het SVK (Sociaal Verhuur Kantoor) model, waar de werken voor energierenovaties uit handen worden genomen van de private verhuurder in ruil voor het verhuren van de woning via de sociale huurmarkt, opent in dat opzicht zeker interessante perspectieven.

De overheid als voorloper

Momenteel missen we een duidelijk voorlopersbeleid vanuit de overheid. Nieuwe overheidsgebouwen mogen vanaf nu enkel nog bijna-nulenergie of passiefgebouwen zijn. Op deze manier kan de overheid niet alleen haar eigen energiefactuur drukken maar ook mee een markt creëren voor energiezuinig bouwen. Bovendien moet de Vlaamse overheid ook haar bestaande gebouwen onder handen nemen en hiervoor een duidelijk renovatietraject voor verregaande (passief of bijna-energieneutrale) renovaties uitzetten. Daarbij moet ze ook – in lijn met de nieuwe energie-efficiëntierichtlijn - minstens 3% van haar gebouwen per jaar onder handen nemen.

Een vooruitstrevend onderwijs en duurzame bouwsector

De grootschalige renovatie van het Vlaamse gebouwenbestand kan zorgen voor veel duurzame jobs. Dat vormt voor het onderwijs en de bouwsector een grote uitdaging. Er moet ingezet worden op een intensievere toeleiding van toekomstige werknemers naar de opleidingen en op de vorming en vaardigheden van de werknemers op gebied van duurzaam en energiezuinig bouwen. De grootschalige renovatie van ons gebouwenbestand biedt ook kansen aan kortgeschoolden en langdurig werklozen om via de sociale economie-opleiding en -begeleiding een zinvolle tewerkstelling aangeboden te krijgen. Doorstroming naar het reguliere circuit kan helpen om knelpuntberoepen bij de bouwsector op te lossen.

De sector Energiesnoeiërs in Vlaanderen bewijst dat dit ook in de energiebesparingsniche kan ingepast worden in een Europees hernieuwbaar energienetwerk.

BBL VRAAGT DAT

1. de Vlaamse regering de norm stelt dat alle nieuwe gebouwen ten laatste in 2017 bijna energieneutraal zijn en in 2020 energieproducerend. Vóór die datum moeten energiezuinige voorlopers financieel ondersteund worden.
2. de Vlaamse regering werk maakt van een grootschalig energierenovatieprogramma met een duidelijke kalender om tegen 2050 de energievraag van gebouwen met 90% te verminderen.
3. de Vlaamse regering werk maakt van een wijkgerichte renovatie-aanpak waar lokale besturen beroep kunnen doen op een klimaat- en energiefonds
4. de Vlaamse regering voldoende en stabiele ondersteuning voor energierenovaties voorziet en hiervoor op zoek gaat naar nieuwe financieringsbronnen
5. de Vlaamse regering totaalrenovaties stimuleert door deze een hogere financiële ondersteuning te geven en door een gecertificeerde expert energierenovatieplannen te laten beoordelen voordat de uitvoering van renovatiewerkzaamheden wordt ondersteund.
6. de Vlaamse regering ondersteuning voor energierenovaties op maat voorziet (met aandacht voor sociaal zwakkeren en verhuurders)
7. de Vlaamse regering de "one stop shop" aanpak hanteert voor laagdrempelige informatieverstrekking, met een belangrijke rol voor lokale energiewinkels.
8. de Vlaamse regering het energieprestatiecertificaat inzet als normerend instrument bij verkoop en verhuur.
9. de Vlaamse regering een voortrekkersrol vervult door enkel nog bijna-nulenergie of passief nieuw te bouwen en voor haar bestaande gebouwen een renovatietraject uitzet waarbij jaarlijks minstens 3% van de gebouwen tot passief of bijna-energieneutraal worden gerenoveerd.
10. de Vlaamse regering inzet op een vooruitstrevend onderwijs en een duurzame bouwsector met aandacht voor sociale tewerkstelling.

Uitdagingen

Energie-efficiëntie verhogen om onze concurrentiepositie te versterken

Vlaanderen heeft een zeer energie-intensieve industrie. De industrie heeft met 42 % in 2010 veruit het grootste aandeel in het bruto binnenlands energiegebruik in Vlaanderen. Dit energiegebruik blijft (sterk) stijgen. In 2010 lag het Vlaamse totale industriële energiegebruik 76 % hoger dan in 1990. De vanaf 2005 ingezette evolutie naar energie-efficiëntie stopte in 2008. Dit leidde er toe dat onze industrie in 2009 haar voor-sprong op de wereldtop volledig uit handen had gegeven. Deze trend leek in 2010 gekeerd, maar toch slaagt onze industrie er niet in om wat betreft ontkoppeling tussen economische groei en energieverbruik onze buurlanden te volgen.

Doelstellingen

Als energie-intensieve regio hebben we er alle belang bij om energie te besparen om onze concurrentiepositie te versterken. Een sterker Europees emissiehandelssysteem alleen volstaat niet. Het industrieel energiebesparingsbeleid moet zich meer inschuiven in een bredere economische beleid en een innovatiestrategie. Innovaties moeten niet alleen leiden tot efficiëntere processen, maar ook tot het fundamenteel herdenken van het proces en bedrijfsvoering. Dit moet leiden tot absolute reducties van het energieverbruik. Toekomstgerichte en veerkrachtige bedrijven zetten in op efficiëntiegerelateerde producten en diensten. Zo dragen ze bij tot de vergroening van de economie en creëren lokale sociaal-economische meerwaarde.

Een langetermijnstrategie voor een koolstofarme industrie op sectorniveau

Om de noodzakelijke energiebesparing en CO₂-reducties in de industrie te verwezenlijken, moet er nu al werk gemaakt worden van een emissiereductie strategie voor de industrie op de lange termijn. De Europese industrie zal volgens de Europese Low Carbon Roadmap haar emissies immers met 83 tot 87% moeten verminderen tegen 2050. Investerings die lang meegaan of

die toepassingen voor lange tijd bepalen, moeten daarom nu al geconcipeerd worden met het oog op een koolstofarmere samenleving. De sectororganisaties lijken bij uitstek geplaatst om een bredere maatschappelijke kijk op energiebesparingsbeleid te ontwikkelen. Zij moeten in overleg met werknemers en andere stakeholders sectorale low carbon roadmaps opstellen die effectief leiden tot een duurzame transitie.

Aansturen op meer energiebesparende investeringen in de industrie

De goedkeuring van de nieuwe vrijwillige energieconvenanten, die de benchmark- en auditconvenanten opvolgen, was een gemiste kans voor een doortastend energiebesparingsbeleid voor de industrie. De energieverbruikcijfers van onze industrie bevestigen dat er meer nodig is dan vrijwillige afspraken tussen overheid en ondernemingen om het energieverbruik te verminderen. De milieubeweging pleit er daarom voor om energiebesparing bij bedrijven niet vrijblijvend te maken.

Restwarmte nuttig gebruiken

Tot op vandaag zit de grootschalige benutting van restwarmte vast in een kluwen van administratieve, juridische en financiële belemmeringen. Tot nog toe vindt geen enkele administratie warmtenetten haar core business, waardoor de bal steeds wordt doorgespeeld. De nieuwe regering moet de aanleg van warmtenetten bevorderen door tot een betere samenwerking te komen tussen de departementen ruimtelijke ordening, milieu en energie. De administraties moeten inzetten op warmtekaarten die het potentieel in Vlaanderen documenteren en warmteplannen die vraag en aanbod op een gecoördineerde manier matchen en de lijnen uitzetten voor de aanleg van warmtenetten. De juridische regeling voor warmtenetten moet verbeterd zodat ze ondermeer hun plaats krijgen in VLAREM en de ruimtelijke plannen. Er moet ook voldoende financiële ondersteuning worden voorzien voor de aanleg van warmtenetten en er moet een regeling worden uitgewerkt voor de kostprijs van de geleverde restwarmte. Als stok achter de deur moet de Vlaamse overheid overwegen om een heffing in te voeren op ongebruikte restwarmte.

BBL VRAAGT DAT

1. de Vlaamse regering sectororganisaties aanspoort om een langetermijnstrategie voor een koolstofarme industrie uit te werken.
2. de Vlaamse regering energiebesparing voor de industrie niet vrijblijvend maakt.
3. de Vlaamse regering volop de kaart trekt van restwarmte door:
 - opmaak van warmtekaarten
 - de aanleg van warmtenetten bevorderen (juridisch, administratief, financieel)

Vergeet electriciteitsbesparing niet

In de discussies over energiebesparing, blijft het potentieel aan elektriciteitsbesparing vaak onderbelicht. BBL vraagt in de volgende legislatuur specifiek aandacht voor het enorm besparingspotentieel dat hier bestaat. Dit potentieel ontsluiten is niet alleen essentieel in de strijd tegen de klimaatopwarming en een stijgende energiefactuur, maar ook cruciaal om onze bevoorradingszekerheid veilig te stellen. Daarom vraagt BBL dat...

de Vlaamse regering in samenwerking met het federale niveau en de andere gewesten werk maakt van een totaalplan voor elektriciteitsbesparing, met aandacht voor particulieren, de dienstensector en de industrie:

1. een grootschalig programma voor vervanging van elektrische verwarming bij particulieren, zonder het sociale aspect uit het oog te verliezen. Ook de vervanging van elektrische boilers, het verminderen van stand-by verliezen, een efficiëntere verlichting en de versnelde vervanging van niet efficiënte huishoudtoestellen bij huishoudens verdient meer aandacht.
2. verdere stimulansen en verplichtingen voor audits en relightings in de dienstensector. Daarnaast moeten ook ICT-verliezen beperkt worden en moeten efficiëntere en beter geregelde pompen voor centrale verwarming geplaatst worden in de dienstensector.
3. elektriciteitsbesparing in de industrie, met ook aandacht voor efficiëntere en slimmer gestuurde verlichting en energie-efficiënter gebruik van perslucht.

Uitdagingen**Broeikasgassen drastisch reduceren**

In 2011 was 3,8% van de totale energieproductie in Vlaanderen hernieuwbaar. Om de Europese doelstelling van 13% hernieuwbare energie in België tegen 2020 mogelijk te maken, ligt er nog veel werk op de plank. Deze doelstelling is echter slechts een tussenstap in de verdere uitbouw van hernieuwbare energieproductie die nodig is om de noodzakelijke verdergaande reducties van broeikasgassen op de langere termijn (tot 95% tegen 2050) te halen. Uit verschillende studies blijkt dat het behalen van deze emissiereductiedoelstelling alleen maar mogelijk is door maximaal energie te besparen in alle sectoren en door een omzeggens volledige decarbonisatie van de energiesector.

Doelstellingen

De Europees opgelegde Belgische hernieuwbare energiedoelstelling (13%) tegen 2020, is slechts een opstap naar de realisatie van een 100% hernieuwbare energievoorziening tegen 2050. De keuzes die we nu maken, en ook de kostprijs van de investeringen in hernieuwbare energie vandaag moeten in deze langetermijnvisie gekaderd worden. De ondersteuning van hernieuwbare energie vandaag zal er voor zorgen dat CO₂ reducties op de lange termijn goedkoper bereikt kunnen worden.

Investeringszekerheid op lange termijn creëren

Momenteel ontbreekt het in Vlaanderen aan een duidelijke (langetermijn)visie voor het (hernieuwbare) energiebeleid. Bovendien werd het certificatenstelsel de laatste jaren herhaaldelijk bijgesteld. Dit is negatief voor de investeringszekerheid. Om de doelstelling voor hernieuwbare energie te realiseren, is er nood aan een duidelijk, voorspelbaar en stabiel investeringskader voor groene stroom. Daarnaast moet ook dringend werk gemaakt worden van een stevig ondersteuningskader voor groene warmte. Duidelijkheid over de lastenverdeling van de Europees opgelegde hernieuwbare energiedoelstelling is daarin essentieel. Tot slot moeten we, zoals hoger geschetst, verder kijken dan 2020 en nu al keuzes maken die passen binnen de langetermijndoelstelling van een volledige omschakeling naar hernieuwbare energie. Daarom moet het beleid, binnen het kader van

de Europese discussies over het 2030 klimaat- en energiepakket, duidelijke langetermijndoelstellingen vaststellen. Daarbij moet - naar het voorbeeld van landen zoals Denemarken - een plan uitgewerkt worden om te evolueren naar 100% hernieuwbare energie tegen 2050.

Een ambitieus groenestroom beleid

Het huidige ambitieniveau voor de Vlaamse groenestroomproductie is ondermaats. In 2012 besliste de Vlaamse regering om het percentage groenestroomproductie tegen 2020 op te trekken naar 20,5% van de certificaatplichtige elektriciteitslevering. Dit cijfer is echter misleidend. Doordat een groot deel van de elektriciteitslevering (aan grootverbruikers) is vrijgesteld, komt dit percentage van 20,5% in de praktijk slechts overeen met een ambitie van 11,5% van het werkelijke finale energieverbruik. En dit is veel te weinig. Bovendien zal ook na 2020 de groenestroomproductie sterk moeten stijgen. De bevrozing van de certificatenoverschotten bij de netbeheerders om het aanhoudend overschot aan groenestroomcertificaten aan te pakken, is dan ook een onbegrijpelijke keuze. Het structurele overaanbod aan certificaten zou net hét signaal bij uitstek moeten zijn om de groenestroomdoelstellingen verder te verhogen.

Voldoende steun voor elke duurzame technologie

Door de vaststelling van een maximale bandingfactor in het groenestroomcertificatenstelsel worden duurdere technologieën de facto uitgesloten. Nochtans is het, in het licht van de noodzakelijke transitie naar een substantieel hoger aandeel hernieuwbare energie, zeer goed te verantwoorden om duurdere en duurzame hernieuwbare energietoepassingen ook te ondersteunen tot op een rendabel niveau. Niet alleen omdat alles op alles zal moeten gezet worden om de Europese doelstelling hernieuwbare energie tegen 2020 te kunnen halen, maar ook omdat de investering in dergelijke technologieën perfect motiveerbaar is in het licht van baten (milieubaten, lokaal sociaal-economische baten, innovatieve spillovers,...). Het gebruik van een maximale bandingfactor in het groenestroomcertificatenstelsel moet dan ook geschrapt worden om elke duurzame technologie de steun te geven die ze verdient.

Een effectieve en efficiënte inzet van duurzame biomassa

(Zie hoofdstuk "Ruimte maken voor een groene economie in Vlaanderen")

Geen groenestroomcertificaten voor afvalverbranding

(zie hoofdstuk "Ruimte maken voor een groene economie in Vlaanderen")

Ruimte maken voor hernieuwbare energie

Om de realisatie van de broodnodige capaciteit aan hernieuwbare energie te bevorderen is een planmatige beleidsaanpak van de ruimtelijke inplanting voor hernieuwbare energie-projecten nodig. Zo worden de geschikte zones proactief geselecteerd en kan de aansluiting op het net tijdig gerealiseerd worden. Dit is in het bijzonder een uitdaging voor windenergie, een energievorm waarop ons land absoluut niet goed scoort. Volgens de Global Wind Energy Council produceert geen enkel West-Europees land minder windenergie dan België. Dit heeft niet te maken met te weinig wind, maar met een gebrek aan ruimtelijke visie over inplanting van windmolens.

Participatief investeren in hernieuwbare energie

De sociale aanvaardbaarheid van windmolens en andere hernieuwbare energieprojecten in Vlaanderen moet verhogen. Dat kan zowel door vroegere inspraak te voorzien bij de inplanting van nieuwe hernieuwbare energie-installaties, als door financiële participatie te voorzien bij de uitbating achteraf. De ongelijke verdeling van lusten en lasten – waarbij de winsten vooral gaan naar de ontwikkelaars en de lasten vooral voor de lokale gemeenschap zijn – stuit burgers tegen de borst. Daarom moet werk gemaakt worden van systemen van financiële participatie voor omwonenden en het gemeentebestuur, waarbij de winsten die gemaakt worden opnieuw geïnvesteerd worden in de lokale gemeenschap. Zo wordt een buurt warm gemaakt voor nieuwe windmolens. Daarom vraagt BBL dat, naar het voorbeeld van Wallonië, voorzien wordt in een minimaal aandeel aan volwaardig participatieve projecten.

Het potentieel aan groene warmte ontsluiten

In een goed vormgegeven hernieuwbaar energie-beleid krijgt groene warmte, naast energiebesparing en groene stroom, evenwaardige aandacht. Groene warmte in Vlaanderen heeft een potentieel om de helft van het vereiste aandeel hernieuwbare energie tegen 2020 te leveren tegen een betaalbare prijs. In veel gevallen is warmteopwekking namelijk energie-efficiënter dan het produceren van stroom. Een correct steunmechanisme voor

groene warmte (zowel grootschalige als kleine toepassingen zoals oa. zonneboilers) is daarom gewenst. Daarbij moet ook de nodige aandacht besteed worden aan de aanleg van warmtenetten (zie hoofdstuk energiebesparing).

Een slim energienet met een doordacht gebruik van slimme meters

Voor de integratie van de verschillende –variabele en flexibele- hernieuwbare energiebronnen zal ons elektriciteitsnet moeten evolueren naar een decentrale -structuur vergelijkbaar met het internet, waarvan de gebruikers niet alleen energie kunnen afnemen, maar ook kunnen opzetten. Dit net zal 'slimmer' moeten worden om met verschillende flexibele energiebronnen te zorgen voor een stabiele elektriciteitsvoorziening. De Europese interconnectie zal daarbij alleen maar belangrijker worden.

Tegelijk moet ook veel meer werk gemaakt worden van maatregelen om de vraag te sturen in functie van het aanbod van energie. Zo kan bijvoorbeeld een signaal gegeven worden aan een elektrisch voertuig om stroom op te laden op momenten van hoge elektriciteitsproductie (bijvoorbeeld bij veel windenergie 's nachts) of kan de wasmachine opspringen op het moment dat er een lage elektriciteitsvraag is. Slimme meters kunnen daarbij een rol spelen. Maar over de precieze rol van deze meters bestaat echter nog veel onduidelijkheid. Zomaar overal slimme meters invoeren dreigt het doel voorbij te schieten: slimme meters verdienen enkel een plaats daar waar ze echt een zinvolle bijdrage leveren voor een slim net én voor energiebesparing. Daarbij lijkt het logisch dat men voor de plaatsing van slimme meters in eerste instantie focust op die afnemers waar actieve vraagsturing voor de hand liggend is, zoals verbruikers met een elektrisch voertuig, zelfproducenten (bvb. PV eigenaars) of grotere verbruikers (bvb. KMO's).

Tot slot moet er veel meer ingezet worden op onderzoek en ontwikkeling van technologieën om energie op te slaan.

Steenkoolgas hoort onder de grond

De plannen om naar steenkoolgas te boren in de Kempen, passen niet in de omslag naar een duurzame energievoorziening. Aangezien steenkoolgas naadloos aansluit bij de huidige gekende productie-infrastructuur lijkt het een zaligmakend alternatief. Met de inzet op deze energiebron lossen we het competitiviteitsvraagstuk niet op en stellen we vooral de vereiste ommezwaai in ons 'energiedenken' om tot een hernieuwbaar energie systeem te komen verder uit. Bovendien zijn er heel wat milieurisico's verbonden aan de ontginning van deze onconventionele energiebron.

BBL VRAAGT DAT

1. de Vlaamse regering een verankering voorziet van ambitieuze korte- en langetermijndoelstellingen (2020, 2030, 2040 en 2050) voor hernieuwbare elektriciteit, evenals ambitieuze doelstellingen voor groene warmte. Daarbij moet gestreefd worden naar een volledige hernieuwbare energievoorziening in een Europees perspectief tegen 2050.
2. de Vlaamse regering een stabiel ondersteuningskader voorziet voor groene stroom en groene warmte, met correcte steun voor alle duurzame hernieuwbare energietoepassingen. De maximale bandingfactor in het groenestroomcertificatensysteem moet dan ook geschrapt worden.
3. de Vlaamse regering enkel duurzame biomassa toelaat in de meest effectieve en efficiënte toepassingen die de (indirecte) CO2 uitstoot correct in rekening brengt.
4. de Vlaamse regering de groenestroomcertificaten voor restafvalverbranding afschaft.
5. de Vlaamse regering hernieuwbare energieprojecten planmatig inplant.
6. de Vlaamse regering vroegere inspraak voorziet bij de inplanting van nieuwe windmolens en financiële participatie voorziet bij de uitbating achteraf. Daarbij moet, naar het voorbeeld van Wallonië, voorzien worden in een minimaal aandeel aan volwaardig participatieve projecten.
7. de Vlaamse regering werk maakt van een slim net met een planmatige inpassing van hernieuwbare energie, vraagsturing in functie van het aanbod en een doordacht gebruik van slimme meters.
8. de Vlaamse regering steenkoolgas onder de grond laat.

Uitdagingen

Een eerlijke energieprijis voor iedereen

Energiebesparing en hernieuwbare energie zijn niet alleen noodzakelijk om de CO₂ uitstoot te verlagen, maar ook om op de lange termijn te zorgen voor een betaalbare energiefactuur en een zekere energievoorziening. Omdat de energietransitie vandaag grote investeringen vergt, botst deze vandaag echter op een grote maatschappelijke weerstand. De industrie stuurt, uit vrees voor haar concurrentiepositie, op alle beleidsniveaus aan op zoveel mogelijk vrijstellingen om haar energiekosten te drukken. Een discours dat nog versterkt wordt door de schaliegasontwikkelingen - en de daarbij horende lagere gasprijzen - in de Verenigde Staten. Bovendien zorgt de stijgende last van de energiefactuur voor een groeiend probleem van energie-armoede. Dit voedt het pleidooi voor een verlichting van de energiekost van de gezinnen.

Doelstellingen

Een breed debat over de kosten én de baten

Het huidige debat over de energietransitie lijkt zich enkel en eenzijdig te concentreren op de kostprijs van het ondersteuningsmechanisme van hernieuwbare energie. De polarisering die hiermee in de hand wordt gewerkt is alles behalve gunstig voor het noodzakelijke draagvlak voor de verdere uitbouw van hernieuwbare energie. Er is dan ook nood aan een eerlijk, breder debat met een stem van alle relevante actoren waarin alle aspecten - kosten én baten - in het juiste daglicht geplaatst worden.

Een kostenefficiënte energietransitie met een eerlijke lasten- en lustenverdeling

De energietransitie is kostenefficiënt als een correcte koolstofprijs wordt doorgerekend, wat het de overheid mogelijk maakt de financiële steun voor hernieuwbare energie en energiebesparing tot het noodzakelijke te beperken. De financiering van overheidsinvesteringen en financiële stimuli moet in de eerste plaats komen van een voldoende hoge koolstofprijs. Andere financiering moet

rechtvaardig gespreid worden over alle belastingplichtigen of afnemers van energie. Als er compensaties voorzien worden voor sociale kwetsbare gezinnen of ondernemingen die concurreren met energie-intensieve bedrijven van buiten de EU, dan is het van belang dat die niet gegeven worden als vrijstellingen of een degressief tarief, zodat de stimulus om energie te besparen behouden blijft.

Omdat de transitie ongeziene investeringen vergt, moet ook het financiële en bancaire systeem op punt gesteld worden.

Een progressieve prijszetting van energie

Progressieve tarieven, waarbij de energie duurder wordt naargelang men meer verbruikt, zijn een belangrijke stimulans voor rationeel energiegebruik. Een progressieve prijszetting geeft een prijssignaal aan consumenten en laat de impact van energiebesparing sterker voelen op de energiefactuur. De regionalisering van de nettatarieven biedt een ideale gelegenheid om werk te maken van een progressieve prijszetting in de nettatarieven. Dit kan door de huidige regeling van de 100 kWh gratis stroom te herzien en naast een basispakket gratis stroom een daaropvolgende progressieve tarifiering voor verbruiksschijven in te voeren. Door de kostprijs van de overige verbruiksschijven progressief te maken, zal een gratis basispakket veel meer de beoogde sociale en milieudoelstelling bereiken dan nu het geval blijkt. Daarnaast dienen pistes van tariefzetting onderzocht te worden die het verbruik meer sturen in functie van momenten van piekproductie.

Een eerlijke bijdrage voor eigenaars van zonnepanelen

De forfaitaire bijdrage die wordt opgelegd aan gebruikers van zonnepanelen houdt geen rekening met het gedrag van de gebruiker. Energiegebruik noch het moment van afname worden in rekening gebracht. Bovendien worden alle eigenaars van zonnepanelen, ongeacht hun locatie en kostprijs voor het net, evenveel belast. De milieubeweging dringt er op aan de vergoeding te herzien en een billijke vergoeding in te voeren die energiezuinige gebruikers beloont en mensen aanzet om te consumeren op momenten van piekproductie.

BBL VRAAGT DAT

1. de Vlaamse regering de lusten en lasten van de energietransitie eerlijk verdeelt en geen blinde vrijstellingen geeft aan de industriële grootverbruikers.
2. de Vlaamse regering een progressieve prijszetting voor energie invoert en pistes onderzoekt om verbruik in functie van productie te sturen.
3. de Vlaamse regering niet meer dan een billijke bijdrage vraagt aan eigenaars van zonnepanelen, die energiezuinige gebruikers beloont en mensen aanstuurt te consumeren op momenten van piekproductie.

Mobiliteit in Vlaanderen: de verkeersknoop ontwarren

Uitdagingen

Het toenemend wegverkeer legt Vlaanderen in de knoop

Op onze wegen worden jaarlijks 120 miljard reizigerskilometers en 70 miljard tonkilometers afgelegd. Duizelingwekkende cijfers. Volgens alle voorspellingen zal het volume autoverkeer en goederenvervoer over de weg de volgende jaren zelfs nog verder toenemen. Volgens de OESO gebeuren twee op de drie verplaatsingen in ons land met de wagen, zelfs voor zeer korte afstanden. We staan elk jaar met zijn allen 10 miljoen uur in de file. Antwerpen en Brussel zijn file kampioenen van Europa. Zonder veranderingen zal de gemiddelde snelheid in de spits afnemen van 38km/u nu naar 27km/u tegen 2030.

Wegverkeer heeft hoog kostenplaatje voor onze samenleving

De gevolgen van het teveel aan wegverkeer zijn nefast. Het is slecht voor de economie, de volksgezondheid en het klimaat. De files kosten onze economie een half miljoen euro per dag of 2% van het BNP. De maatschappelijke kost voor onderhoud van wegen, ongevallen, luchtvervuiling,... loopt op tot 13 miljard euro per jaar. Voor Vlaanderen zijn de cijfers nog dramatischer dan voor België. Daarbovenop komen nog de milieu- en gezondheidskosten.

Wegverkeer is milieuvervuiler nummer 1 in Vlaanderen

Hoewel individuele auto's milieuvriendelijker zijn geworden – met positieve impact op klassieke emissies zoals zwavel en lood – heeft de absolute groei van het autoverkeer die milieuwinst voor een groot deel tenietgedaan. Het aandeel dieselwagens is bovendien zeer hoog voor een sterk verstedelijkt gebied waar vooral korte verplaatsingen gebeuren. Een dieselwagen stoot tot drie keer meer NO₂ en elementair koolstof uit dan een benzinewagen. Verkeer blijft, met andere woorden, het grote milieuzorgenkind in Vlaanderen, vooral op gebied van broeikasgassen, stikstof en fijn stof.

Wegverkeer heeft sterke impact op de gezondheid van Vlamingen

Volgens het Milieurapport Vlaanderen worden 8% van alle ziektes in Vlaanderen veroorzaakt door milieuvervuiling. De grootste boosdoener daarbij

is fijn stof, dat verantwoordelijk is voor 75% van het totaal aantal milieugerelateerde ziektes en grotendeels voortkomt uit wegverkeer. Ter vergelijking, passief roken is verantwoordelijk voor 6%. Omgerekend komt dit per Vlaming neer op één verloren gezond levensjaar, in een volledig leven bij een levenslange blootstelling aan de huidige niveaus van vervuiling. Bij kwetsbare personen – zoals astmapatiënten, jonge kinderen of bejaarden – is de impact groter. Ook mensen die dicht bij een drukke autoweg wonen of naar school gaan – en in de ruimtelijke wanorde van Vlaanderen zijn dat er nogal wat – krijgen af te rekenen met een nog grotere schade aan hun gezondheid. Deze gezondheidsschade kost de volksgezondheid naar schatting vijf miljard euro per jaar.

Trendbreuken in het verkeerssysteem dringen zich op

Dit probleem erkennen en oplossen vraagt om een beleid dat andere keuzes maakt dan in het verleden, waar volop werd ingezet op Vlaanderen als logistieke draaischijf en op autolocaties. Het vergt een beleid dat in de eerste plaats instrumenten ontwikkelt om het totale volume aan wegverkeer drastisch terug te dringen en investeert in duurzame vervoersmodi.

Doelstellingen

Minder verkeer in plaats van meer infrastructuur

BBL vraagt een beleid dat in de eerste plaats inzet op het verminderen van het totale volume aan autoverkeer en het aandeel diesel daarin en minder op de uitbouw van het (infrastructuur)aanbod. Door een juiste prijszetting, het verlagen van de snelheid, een slim locatiebeleid en transportbesparende logistieke concepten kan de vraag naar en de nood aan wegverkeer verminderd worden.

Maatschappelijke kost transparant maken en doorrekenen

Centraal in het beleid van vraagvermindering staat het doorrekenen van de maatschappelijke kosten. Zolang milieukosten, onveiligheidskosten en congestiekosten niet worden doorgerekend, maar haast ongemerkt op de maatschappij worden afgewenteld, houden de consumenten en producenten in hun keuzegedrag geen rekening met deze effecten. BBL is daarom voorstander van maatregelen die gezinnen en ondernemingen

inzicht geven in de impact van hun keuzes op de economie, op andere burgers of het leefmilieu. Dat geeft de beste garantie op meer duurzame verplaatsingskeuzes, die de welvaart in Vlaanderen verhogen. We vragen meer financiële en fiscale prikkels die de externe kosten van wegverkeer doorrekenen aan de gebruiker en zo aansturen op meer duurzaam verplaatsingsgedrag.

Slimme kilometerheffing als hoeksteen van een sturende de voertuigfiscaliteit

Een kilometerheffing zet het principe 'de vervuiler betaalt' om in de praktijk. Wil die heffing impact hebben op de files en de luchtvervuiling dan moet ze gelden op alle wegen, variabel zijn volgens tijdstip, locatie en voertuigkenmerken en een tarief hanteren dat infrastructuurkosten en externe kosten (files, luchtvervuiling, ongevallen e.a.) volledig internaliseert. Door te betalen per afgelegde kilometer – met hogere tarieven in de spits en voor meer vervuulende wagens – zullen mensen rationeler omgaan met mobiliteit. Er zal minder met de auto gereden worden, sneller gezocht worden naar alternatieven, minder in de spits gereden worden en sneller overgestapt worden naar een milieuvriendelijke wagen. Wie veel met de auto rijdt en daardoor externe kosten afwentelt op de samenleving, zal meer betalen dan vandaag. Wie weinig de auto gebruikt zal minder betalen.

Volgens sommigen is een kilometerheffing sociaal. Mensen die geen alternatief hebben om op het werk te geraken, worden op kosten gejaagd. Dat een kilometerheffing kosten met zich meebrengt is inherent aan net het sturende mechanisme achter dit instrument. Door per kilometer te betalen zal een autogebruiker aangespoord worden om te zoeken naar alternatieven. Het spreekt dan ook voor zich dat tegelijk sterk ingezet moet worden op alternatieve transportmodi, openbaar vervoer, telewerken, carpooling, e-bikes, goed locatiebeleid,...). De inkomsten uit de slimme kilometerheffing kunnen aangewend worden voor de financiering van deze alternatieven.

Milieudoelstellingen laten doorwerken in ruimtelijke plannen

Ruimtelijke ordening en milieubeleid staan vandaag te veel los van mekaar. Zo worden nog regelmatig ruimtelijke plannen voor nieuwe woonzones of scholen goedgekeurd, die te dicht bij een drukke verkeersweg gelegen zijn. Naar analogie met Nederland zouden milieudoelstellingen beter moeten doorwerken in ruimtelijke plannen. In Nederland is het niet mogelijk om kwetsbare functies zoals scholen, crèches of bejaardentehuizen te bouwen op minder dan 300 meter van een rijksweg, als de luchtkwaliteitsnormen niet gehaald worden langs deze weg. BBL vraagt dat dit voorbeeld in Vlaanderen wordt gevolgd.

Emissie arme zones in de stadskernen

De Vlaamse stadskernen zijn een belangrijk punt

van bezorgdheid. Door het vele verkeer en de hoge bevolkingsdichtheid is de gezondheidsimpact van verkeer in de stad groot. De invoering van lage emissie zones kan daaraan verhelpen. Er zijn ondertussen reeds meer dan 200 Europese steden die een milieuzone hebben ingevoerd, waardoor bepaalde vervuulende wagens of vrachtwagens het centrum niet meer in mogen. Uit een onderzoek van Transport & Mobility Leuven blijkt dat het gehalte aan elementair koolstof in een milieuzone daalt met 30%. BBL vraagt dat werk gemaakt wordt van een wettelijk kader om op lokaal niveau een milieuzone in te voeren. Dat moet voorzien in een speciaal verkeersbord, uniforme toelatingscriteria en uitzonderingen, de wijze van handhaving, de boetebedragen,...

Kwaliteitsvolle infrastructuur voor een levendige fietscultuur

Bijna 10% van de autoverplaatsingen in Vlaanderen is over een afstand van 2 km of minder. De (elektrische) fiets kan volgens BBL uitgroeien tot een hoofdvervoermiddel voor korte verplaatsingen in en naar gemeentelijke kernen en stadscentra. Maar ook op iets langere afstanden, bijvoorbeeld in het woonwerkverkeer, kunnen (elektrische) fietsen een waardevol alternatief zijn voor de wagen. Willen we het fietsaandeel op de korte verplaatsingen en in het totaal aantal verplaatsingen met de helft laten groeien, dan is er een ambitieus fietsbeleid nodig. Daarbij moet de rode loper uitgerold worden voor de fietser met een volwaardig fietsroutenetwerk, fietsautostrades en veilige en voldoende fietsenstallingen.

Infrastructuur voor alternatieve voertuigen

Een belangrijke rem op de groei van voertuigen aangedreven door alternatieve brandstoffen is het ontbreken van infrastructuur om de 'brandstoffen te tanken'. In de toekomst zullen voertuigen aangedreven worden door een mix aan brandstoffen naargelang het vervoersmiddel en de afgelegde afstand. De infrastructuur om elektriciteit en waterstof te tanken langs de Vlaamse wegen moet sterk uitgebouwd worden. Daarbij moet de overheid er zo veel mogelijk voor zorgen dat de uitbouw van de infrastructuur gelijk loopt met de uitbouw van hernieuwbare energie. Op die manier wordt het mogelijk om het wegvervoer te voeden met hernieuwbare energie.

Locatiebeleid met openbaar vervoer als ruggengraat

Een doordacht locatiebeleid zorgt ervoor dat activiteiten vanuit verkeersoogpunt op de juiste plaats worden ingeplant. Door wonen, werken en winkelen te verweven in de stads- en dorpscentra neemt de behoefte aan autogebruik af. Het fijnmazig spoorwegnetwerk met een aanvullend tram- en busnet moet als ruggengraat dienen om goed gelegen lobben uit te kiezen die kunnen worden verdicht.

Voorstedelijke openbare vervoersnetten bieden vele kansen

Ze zijn gelegen in de dichtbevolkte gemeenten rond de steden en zorgen voor een vlotte verbinding naar de stadscentra, minder structurele files en minder luchtvervuiling. Het Gewestelijk Expre-snet (GEN) in en rond Brussel is momenteel in ontwikkeling. Ook in Antwerpen en Gent is er voldoende potentieel om het bestaande net in deze zin uit te bouwen en te gebruiken als ruimtelijke drager voor nieuwe ontwikkelingen.

Biobrandstoffen

Biodiesel van de eerste generatie heeft geen klimaatvoordeel en het voordeel van bioethanol is beperkt. Ze hebben dus geen rol te spelen in het

transportsysteem: ze bieden nauwelijks voordelen tegenover fossiele brandstoffen, kosten handenvol geld aan de belastingbetaler en genereren in ruil risico's voor de voedselzekerheid, de biodiversiteit of het klimaat. De overheid moet haar biobrandstoffenbeleid dus bijsturen en het aandeel biobrandstoffen van de eerste generatie terugbrengen. Mogelijk bieden biobrandstoffen van de volgende generaties wel voordelen als de hele productieketen wordt beoordeeld. Het is echter zaak om niet de fouten uit het verleden te herhalen en overhaast tot bijmengverplichtingen en ondersteuning van die biobrandstoffen over te gaan. Beter is het om hun kosten en baten eerst grondig te onderzoeken.

BBL VRAAGT DAT

1. de Vlaamse regering een transitietraject opzet om het aandeel autoverkeer te verminderen.
2. de Vlaamse regering afstapt van de illusie dat extra capaciteit op het wegennet het verkeer vlotter laat doorstromen.
3. de Vlaamse regering haar engagementen rond de sturende, slimme kilometerheffing voor vracht- en personenwagens strikt aanhoudt en alles in het werk stelt om de invoering ervan zo snel mogelijk te realiseren
4. de Vlaamse regering milieudoelstellingen opneemt als afwegingscriterium bij ruimtelijke plannen.
5. de Vlaamse regering een wettelijk kader voorziet voor emissievrije zones in stadskernen
6. de Vlaamse regering sterker inzet op een volwaardig fietsrouten netwerk, fietsautostrades, voorstedelijk openbaar vervoer, infrastructuur voor alternatieve brandstoffen

Van logistieke draaischijf naar duurzame productiecentra in de havens

Uitdagingen

Logistieke draaischijf Vlaanderen: meer lasten dan lusten

Omwille van de ligging van Vlaanderen in het hart van Europa en de haven van Antwerpen als economische toegangspoort formuleerde de Vlaamse regering in het Pact 2020 de ambitie om de logistieke draaischijf van Europa te worden. De vraag is of dit een slimme keuze was. Uit de jaarlijkse havencijfers blijkt dat de toegevoegde waarde en tewerkstelling lager ligt bij louter logistieke activiteiten dan bij industriële activiteiten in de havens. Bovendien zorgt het containervervoer door het Vlaamse hinterland voor enorme druk op de wegen en op verkeersveiligheid, op de volksgezondheid en op het milieu. Willen we die tol blijven betalen?

Doelstellingen

Havens zien als draaischijf voor duurzame productie in plaats van doorvoerplek

Met de toenemende druk op tewerkstelling, files, volksgezondheid en leefmilieu kiezen we beter voor de vergroening en verankering van industrie in de havens, eerder dan nieuwe containerterminals te bouwen. Onze havens moeten het industrieel en productief karakter behouden dat ze de voorbije 40 jaar veroverd hebben. De nadruk moet liggen op nieuwe, toekomstgerichte, duurzame productie activiteiten en op de vergroening van de bestaande industriële activiteiten. Zo kan tewerkstelling en welvaart behouden blijven, terwijl de druk op de leefomgeving wordt gekeerd. Dit scenario speelt ook beter in op de 'modal split' behoeften. Industriële activiteiten hebben een veel gunstigere 'modal split' dan containertrafiek. Waar voor containertrafiek vanuit de Antwerpse haven nu 60% via de weg afgevoerd wordt, is dat voor industriële activiteiten 40%. Industriële producten worden voor een veel groter deel afgevoerd via binnenvaart en spoor.

Geen plaats voor nieuwe containerterminals in de Saeftignhezone.

Volgens de mobiliteitsrapporten zullen nieuwe containerterminals op Linkeroever ervoor zorgen dat de files op alle snel- en ringwegen rond Antwerpen nog gevoelig zullen toenemen. Sluipverkeer zal zich een weg zoeken op het lagere wegennet, waardoor gemeenten in het havengebied af te rekenen krijgen met serieuze bereikbaarheids- en leefbaarheidsproblemen. BBL is van mening dat in dit scenario is geen plaats is voor nieuwe containerterminals in de Saeftignhezone.

Groei kansen creëren om industrie in de havens te vergroenen

Er liggen honderden hectaren onbenutte bedrijfsgronden in onze havens. Die moeten ingezet worden om nieuwe, hoogwaardige productiebedrijven aan te trekken met een zo laag mogelijke milieubelasting en zo hoog mogelijke toegevoegde waarde en werkgelegenheid per ton. BBL vraagt een gericht innovatiebeleid en de nodige sociaal economische ondersteuning om meer groei kansen te creëren voor de eco-industrie. Het kan gaan om investeringen in milieutechnologie, recyclage van afvalstoffen tot grondstoffen, omvorming van petrochemie naar groene biogebaseerde chemie,...

Een netwerk van zeehavens

De Vlaamse en Nederlandse havens ervaren zware competitie onderling en met de rest van de wereld. Gebrek aan onderlinge samenwerking zorgt er voor dat veel kennis en efficiëntie verloren gaat. Wanneer de havens onderling hechter gaan samenwerken vanuit een netwerk gedachte, kunnen zij hun complementariteit verhogen, goederenstromen verdelen, en hun ervaringen op gebied van duurzaam transport, duurzame opslag en overslag met elkaar delen. Via een netwerk van inlandterminals kan het gebruik van spoor, binnenvaart en kustvaart bevorderd worden en wordt onnodig goederenvervoer over de weg tegengaan. BBL steunt daarom de idee van een gecoördineerde 'Haven van de Vlaams-Nederlandse Delta'.

BBL VRAAGT DAT

1. de Vlaamse regering niet eenzijdig blijft inzetten op Vlaanderen als logistieke draaischijf.
2. de Vlaamse regering in de Saeftinghezone geen nieuwe containerterminals toelaat.
3. de Vlaamse regering haar economisch ondersteuningsbeleid en haar innovatiebeleid uitdrukkelijk focust op vergroening en verankering van de industriële activiteiten in havens
4. de Vlaamse regering samenwerking zoekt met de Nederlandse regering om werk te maken van een complementair havennetwerk in de Delta.

Uitdagingen

Bevolkingsgroei en bijkomende ruimteclaims

Volgens de meest recente prognoses moet Vlaanderen rekening houden met een vrij forse bevolkingstoename in de volgende 15 jaar, waardoor er nood zal zijn aan meer dan 300.000 extra woonplaatsen, maar evengoed vraag zal komen naar bijkomende ruimte voor scholen, kinderopvang, winkels, bedrijven, windmolens,... Een enorme uitdaging voor Vlaanderen, dat nu al de meest versnipperde en verkavelde regio is van Europa.

Vlaanderen dreigt tegen 2050 met meer dan 40% volgebouwd te zijn.

Ondanks de beperkte oppervlakte en een hoge bevolkingsdichtheid (462 inw./km²) springen we allermind verstandig om met onze ruimte. Gebouwen lijken zonder visie of plan uitgestrooid als confetti. We hebben naar schatting 6000 kilometer lintbebouwing. We bebouwen of verhardden dagelijks 6,5 hectare open ruimte. Vlaanderen heeft - na Monaco en Vaticaanstad - de grootste verharde oppervlakte per vierkante meter ter wereld en het dichtste wegennet van Europa. Als Vlaanderen aan hetzelfde tempo open ruimte blijft innemen, zal in 2050 meer dan 40% van de open ruimte volgebouwd zijn.

Slechte ruimtelijke ordening heeft een hoge maatschappelijke kostprijs

Het hoge prijskaartje van onze ruimtelijke wanorde gaat verder dan het verlies van open ruimte of mooie landschappen. Het dagelijks fileleed en de luchtvervuiling door het drukke autoverkeer zorgen voor oplopende economische kosten en gezondheidskosten. Onze lintbebouwing ligt mee aan de oorzaak van de vele verkeersslachtoffers. Water kan niet meer infiltreren in de verharde bodem, met jaarlijkse waterschade als gevolg. De kosten voor nutsvoorzieningen lopen op: riolering die 60% van het Vlaamse milieubudget opsloort, afvalophaling, postbedeling. De prijs van het internet is in Vlaanderen tot twee maal zo duur als in Nederland. Het openbaar vervoer is niet meer rendabel. Onze grote, slecht geïsoleerde en vrijstaande woningen vreten 72% meer energie dan de gemiddelde Europese woning. Eén op de vijf plant- en diersoorten dreigt te verdwijnen uit Vlaanderen.

Doelstellingen

Een goed woonruimtelijk beleid vereist een goed afwegingskader

Onze ruimtelijke ordening heeft - net zoals het afvalbeleid - nood aan een ladder van Lansinck. Het voorkomen van nieuwe ruimte inname, bv. door bestaande onderbenutte woningen intensiever te gebruiken, staat op de bovenste trede. Inbreiding in stads- en dorpskernen komt op de tweede plaats. Pas in derde instantie mag nieuwe ruimte ingenomen worden.

Vlaanderen beschouwen als een groot reconversiegebied

Er liggen duizenden verlaten bedrijfsgebouwen, voormalige kazernes, oude schoolgebouwen,... te wachten op een nieuwe toekomst. Door bij voorrang die leegstand aan te pakken, in plaats van slecht gelegen zones te verkavelen, kunnen heel wat nieuwe woonbehoeften worden ingevuld. Vlaanderen moet met andere woorden beschouwd worden als één groot reconversiegebied, waarbinnen maximaal de kaart getrokken wordt van renovatie, sloop- en vernieuwbouw en stadsvernieuwing om zo de bestaande stads- en dorpscentra te versterken.

Kernversterking behoort bovenaan het prioriteitenlijstje

Er liggen naar schatting zo'n 8.000 ha ongebruikte woongronden in steden en grotere gemeenten. Gerekend aan een gemiddelde bouwdichtheid van 25 woningen/ha, kunnen hier 200.000 nieuwe woningen worden voorzien. Dat is twee derde van de totale behoefte door de bevolkingsaan-groei. Er is wel degelijk ruimte beschikbaar om op een aantrekkelijke manier aan de woonbehoefte te voldoen in de stads- en dorpskernen. Die grond kan gemobiliseerd worden door een heffing op niet gebruikte bouwgronden in de kernen. Die heffing loopt progressief op in de tijd en gaat speculatie tegen, zodat deze onbenutte gronden en panden in de stads- of dorpskern sneller op de markt komen.

Verschillende stads- en dorpsvernieuwingprojecten tonen aan dat wonen aan een hogere dichtheid, gecombineerd met veel (openbaar) groen en speelruimte, minstens even aantrekkelijk, duurzaam en betaalbaar is als wonen in een alleenstaande woning in het groen. Bovendien versterkt

het de sociale cohesie, krijgen handelaars in de kern opnieuw meer kansen, wordt het openbaar vervoer rendabeler, zijn we minder afhankelijk van de auto, wordt energie bespaard en blijven nutsvoorzieningen betaalbaar.

De vele onderbezette woningen beter benutten

Veel van de Vlaamse woningen zijn onderbezet. In oudere woonwijken loopt die onderbezetting op tot 50 à 80%. Het gaat vaak om oudere bewoners die achterblijven in grote, slecht geïsoleerde huizen met een hoge energiefactuur. Intensiever gebruik van deze onderbezette woningen kan de behoefte aan nieuwe woningen en verkavelingen mee opvangen. Intensivering kan via meer gemeenschappelijke woonconcepten zoals kangoerewonen, zorgwonen, intergenerationeel wonen en cohousing. BBL ziet ook potentieel in de verdichting van goed gelegen verkavelingen door de ruimte tussen of achter open bebouwingen op te vullen, zodat rijwoningen of geschakelde woningen ontstaan.

De echt slecht gelegen woningen zijn toe aan een uitdoofbeleid

Verduurzamen is volgens BBL enkel een zinvolle optie voor verkavelingen die vlot bereikbaar zijn met het openbaar vervoer. Zeer afgelegen of helemaal verkeerd gelegen woningen zullen nooit volwaardig verduurzaamd kunnen worden. Hier kan best een uitdoofbeleid worden gevoerd, waardoor deze ruimte op termijn terug gegeven kan worden aan de natuur of de landbouw. Zo kunnen we evolueren naar een lobbestad: vlot bereikbare en dichte woonlobben, doorsneden door groen-blauwe aders voor natuur en water, omgeven door landbouwgebieden.

Gemeenschappelijke woonvormen verdienen meer stimulansen

Vandaag worden collectieve woonvormen door de ingewikkelde regelgeving amper aangemoedigd. Stedenbouwkundige reglementen of verkavelingsvoorschriften verbieden het opdelen van grotere gezinswoningen, de gemeente wil geen aparte adressen geven aan mensen die samenhuizen, alleenstaanden die samenwonen komen in problemen met hun uitkeringen, renovatiepremies gelden enkel voor eengezinswoningen... De grond van de zaak is dat een 'woongemeenschap' als concept (nog) niet bestaat voor de wetgever. Daar moet dringend en structureel verandering in komen. Ook gezamenlijke vastgoedaankopen, waardoor meerdere gezinnen grote gebouwen samen kunnen aankopen verdienen extra stimulansen.

Woonuitbreidingsgebieden zijn overbodig

Op de gewestplannen staat 18.000 ha woonuitbreidingsgebied ingekleurd en meer dan 40.000 ha woongebied. Een kwart van de beschikbare woongebieden bevindt zich in de steden en grotere

gemeenten. De overige bouwgronden vinden we terug in het buitengebied: 43% in de dorpskernen, 31% in linten of verspreide bebouwing. Als we de bestaande voorraad bouwgronden verder aanboren zoals de afgelopen dertig jaar, zal de versnippering en verharding nog een versnelling hoger schakelen, met alle gevolgen van dien. Er is bovendien een overaanbod aan woonruimte. BBL is ervan overtuigd dat de verwachte bevolkingstoename, mits kernversterking en betere benutting van woningen en percelen, perfect kan worden opgevangen binnen de bestaande woonreserves. De woonuitbreidingsgebieden –voorzien op de gewestplannen als reserves voor het geval er in de echte woongebieden geen ruimte meer is– moeten daarom volgens BBL geschrapt worden.

Grondbeleid biedt een oplossing voor slecht gelegen woongebieden

De verdere ontwikkeling van slecht gelegen bouwgronden in lintbebouwing, in overstromingszones of in bossen zal leiden tot verdere verstedelijking, versnippering en verzadiging van het wegennet. Het moet worden tegengegaan. Om dure plan schade te vermijden bij de herbesteding van deze woongebieden, schuift BBL alternatieve oplossingen naar voor. Via een systeem van 'verhandelbare bouwrechten' kunnen de bouwrechten in slecht gelegen bouwzones geruild worden met bouw mogelijkheden op goed gelegen terreinen. Door op deze locaties hoger en dichter bouwen te stimuleren, neemt het woonaanbod in de kernen toe en daalt het overaanbod buiten de kernen. Op die manier is er voldoende huisvesting om de bevolkingsgroei op een verantwoorde manier op te vangen en blijft het betaalbaar.

Nieuwe woningbouwprojecten moeten duurzaam zijn

Als schaarse open ruimte dan toch wordt aangesneden voor nieuwbouwprojecten, moeten die duurzaam zijn. Door woningen goed te oriënteren, te isoleren en ventileren kan maximaal ingezet worden op energiebesparing en hernieuwbare productie. Compact en aaneengeschaald bouwen zorgt er voor dat energie en de schaarse ruimte veel efficiënter benut worden. Zo blijft er meer ruimte over voor publiek groen en speelruimte, voor vasthouden en hergebruiken van regenwater,... Bestaande meetinstrumenten (BREEM, duurzaamheidsmeter,...) kunnen daarbij toegepast worden. Inspiratie kan opgedaan worden bij vernieuwende concepten zoals 'ecovillages'.

Een aangepaste woonfiscaliteit stuurt ons in de goede richting

Onze woonfiscaliteit zit helemaal fout. Zo liggen de kadastrale inkomens hoger in de steden dan in het buitengebied. Dat is niet logisch, want hoe individueler en meer afgelegen je woont, hoe duurder dat is voor de samenleving. Denk maar aan de kosten voor riolering of postbedeling. De Vlaamse regering krijgt door de zesde staatshervorming de

bevoegdheden in handen om de woonfiscaliteit te regelen. BBL dringt erop aan dat de woonfiscaliteit op korte termijn wordt geheroriënteerd zodat duurzaam wonen in stads- of dorpskernen via belastingsprikkel wordt gestimuleerd.

De noodzakelijke vernieuwing van onze economie start in de stad

Volgens het Strategisch Plan Ruimtelijke Economie zijn bijna 80% van alle bedrijfsvestigingen in steden en in woongebieden gevestigd. Ze vertegenwoordigen 45% van de toegevoegde waarde en 61% van de werkgelegenheid in Vlaanderen. Die verweving van wonen en werken biedt tal van voordelen, op vlak van woon-werk verkeer, werk voor laaggeschoolden, levendige stadsbuurten,... De stad en zeker stationsbuurten zijn de

natuurlijke biotoop voor creatieve sectoren, zoals IT, handel, onderzoek en ontwikkeling,... Maar evengoed voor de groeiende diensteneconomie. Het beleid richt zich nu te sterk op nieuwe bedrijventerreinen, op zonevreemde bedrijven in het buitengebied en op de huisvesting van bedrijven op afgezonderde zones langs de autostrade.

Winkels horen in de stad

De stad is ook een natuurlijke biotoop voor winkelvestigingen. Door de aanwezigheid van horeca, musea, bioscopen, voorzieningen,... zorgt de stad voor levendige woonbuurten. Dit in tegenstelling tot kunstmatige shoppingcentra en baanwinkels, die volledig ingaan tegen de basisdoelstellingen van een goede ruimtelijke ordening.

BBL VRAAGT DAT

1. de Vlaamse regering een kernversterkend beleid voert, oa door een algemeen geldende heffing op onbebouwde bouwgronden in de kernen.
2. de Vlaamse regering een verkavelingsstop invoert voor slecht gelegen zones en voorrang geeft aan de aanpak van leegstand.
3. de Vlaamse regering gemeenschappelijke woonvormen ondersteunt en versnelt door het concept te verankeren in de regelgeving.
4. de Vlaamse regering de woonuitbreidingsgebieden schrappt en de bevolkingstoename opvangt binne de bestaande woonreserves.
5. de Vlaamse regering een systeem van verhandelbare bouwrechten uitwerkt om bouwrechten op slecht gelegen bouwgronden te ruilen voor bouw mogelijkheden in stads of dorpskernen
6. de Vlaamse regering de woonfiscaliteit afhankelijk maakt van de ligging, energiezuinigheid, (woon)oppervlakte en inkomen.
7. de Vlaamse regering geen nieuwe shoppingcentra toelaat, maar winkels in de stad ondersteunt.

Uitdagingen

Grondstoffengebruik terugdringen met factor 10

De noodzaak om het grondstoffenverbruik met een factor tien terug te dringen vereist niet alleen zo efficiënt mogelijke productieprocessen of zo veel mogelijk recyclage. Het vereist ook dat we op een andere manier invulling geven aan "consumeren" als manier om welzijn en welvaart te creëren. Lineaire businessmodellen zetten aan om zoveel mogelijk producten te verkopen. Het geeft weinig prikkels om producten te maken die lang meegaan, herstelbaar zijn of vlot gerecycleerd kunnen worden. Dit is anders bij 'product-dienst' systemen, waarbij de focus verschuift van de eigendom van een product naar de functie van het product. Hierdoor verandert de economische drijfveer. De doelstelling is niet langer zoveel mogelijk producten te verkopen, maar de best mogelijke functies aan te bieden. Daar gaan minder grondstoffen mee gepaard, hetgeen goed is voor de potentiële winstmarge van het bedrijf én voor het milieu. Duurzaam consumeren waarbij de consument meer belang hecht aan de functie dan aan het product op zich, vereist een ware cultuuromslag van ons Westers consumptiemodel.

Voedselconsumptie binnen de draagkracht van de aarde

Er gaat enorm veel voedsel verloren doorheen de voedselketen, volgens sommige rapporten tot 50%. In Europa en België is een belangrijk deel van deze verliezen gesitueerd aan de consumptiezijde. Voedselverlies zorgt niet alleen voor rechtstreeks waardeverlies van het voedsel, maar ook voor heel wat onnodige milieu-impact die samenhangt met de productie van het verspilde voedsel. Onze overmatige vleesconsumptie van zijn kant zorgt niet alleen voor een belangrijke bijdrage aan de broeikasgasemissies, maar ook voor de vernietiging van bossen en natuurlijke ecosystemen in andere werelddelen. De Europese Commissie berekende dat tussen 1990 en 2008 ruim drie keer de oppervlakte van België ontbost werd om aan de Europese vraag naar landbouwgewassen en veeteeltproducten te voldoen.

Doelstellingen

Gedeelde consumptie kansen geven

De laatste jaren is er een enorme interesse en activiteit ontstaan rond gedeelde consumptie bij zowel burgers als bedrijven. Er zijn veel signalen dat deze trend structureel is, onder meer door de economische vooruitzichten, de opkomst van sociale media en een toenemend sociaal- en milieubewustzijn bij de burger.

Het delen van producten, mobiliteit, ruimte, maar ook tijd of competenties biedt ecologische voordelen, meer sociale cohesie en nieuwe ondernemingskansen voor bedrijven. Dit onderwerp is tot nog toe ernstig onderbelicht gebleven bij de Vlaamse overheid en de onderzoeksinstituten. BBL vraagt daarom dat de overheid meer aandacht heeft voor deze nieuwe vorm van consumptie, door onder meer onderzoek en innovatie te stimuleren naar drijfveren en behoeften van consumenten op vlak van gedeelde consumptie, of naar opportuniteiten en barrières voor ondernemingsmodellen die inzetten op gedeeld gebruik.

Vertaal de visie omtrent product-dienst systemen in beleid

Het transitienetwerk Plan C heeft reeds verschillende jaren een uitgebreide visie rond product-dienst systemen. Ook bedrijven besteden meer en meer aandacht aan de mogelijke opportuniteiten van een aantrekkelijk diensten-aanbod als alternatief voor de verkoop van producten. BBL vraagt dat de overheid de bestaande visie omzet in actie, door een ondersteunend kader te voorzien waarin product-dienst systemen een aantrekkelijke optie worden voor zowel bedrijf als klant, bijvoorbeeld via een aanpassing van de producentenverantwoordelijkheid. De barrières voor product-dienst systemen zijn immers doorgaans niet technologisch van aard, maar hebben te maken met gebrek aan financiële stimuli, tegenwerkende fiscale wetgeving en het doorbreken van gewoontepatronen.

Duurzaam aankoopbeleid doorzetten en aanpassen aan innovatie

Als grootgebruiker heeft de overheid een belangrijke voorbeeldfunctie om het aanbod aan duurzame producten en diensten te ondersteunen. Het duurzaam aankoopbeleid moet voortgezet worden en meer resultaten boeken op het terrein dan tot nu het geval is. Daarnaast moet het aankoopbeleid

van de overheid aangepast worden zodat diensten op een evenwaardige manier beoordeeld kunnen worden als producten. Dit is nodig om deelname van leveranciers van duurzame product-dienst-systemen aan openbare aanbestedingen mogelijk te maken.

Pak de overmatige vleesconsumptie aan

Om de overmatige vleesconsumptie van de Vlaming aan te pakken is het noodzakelijk dat de overheid een strategisch plan uitwerkt dat inzet op doorgedreven sensibilisering over zowel de negatieve gevolgen van overmatig vleesgebruik op vlak van gezondheid en milieu, als over de verschillende manieren om vlees-arme voedingsgewoonten ingang te laten vinden. Ook moet de overheid zelf het voorbeeld geven door een degelijk vegetarisch aanbod te voorzien in de cafetaria's die ze uitbaat, en door duurzaamheidscriteria te hanteren bij contracten met externe cateraars. Tot slot moet ook in de scholen meer aandacht gaan naar vleesmatiging, zowel in het onderwijspakket als in de schoolkantines.

Ga de strijd aan tegen voedselverspilling en voor lokale seizoensgroenten

Het studiewerk van de Vlaamse overheid omtrent voedselverlies en -verspilling heeft aangetoond dat er belangrijke ecologische en sociale winsten geboekt kunnen worden door voedselverspilling aan de distributie- en consumptiezijde aan te pakken. De aanbevelingen en maatregelen uit het ketenoverleg voedselverlies dienen in het volgende regeerakkoord voortgezet te worden. Het verbeteren van de benutting van voedseloverschotten uit de distributie via de sociale economie is prioritair. Hierbij moet gewaakt worden dat - in lijn met het cascade-principe - voedseloverschotten enkel energetische gevaloriseerd worden als benutting in de sociale economie niet meer mogelijk of veilig is.

Elk seizoen kunnen we uitgebreid kiezen uit producten die we vers uit de tuin of bij de boer halen, aangevuld met gedroogde peulvruchten of koel opgeslagen bewaargroenten en -fruit. Dergelijke consumptie- en eetpatronen moeten meer gestimuleerd worden.

BBL VRAAGT DAT

1. de Vlaamse regering onderzoek en innovatie rond gedeelde consumptie aanmoedigt.
2. de Vlaamse regering een beleidskader voor het stimuleren van product-dienst systemen ontwikkelt.
3. de Vlaamse regering haar voorbeeldfunctie op vlak van duurzaam aankoopbeleid opneemt door het opleggen van bindende doelstellingen om de overheidsaankopen in alle domeinen te verduurzamen.
4. de Vlaamse regering de nodige mogelijkheden creëert om bij overheidsaankopen de beoordeling van de functie van een product centraal te stellen, in plaats van louter productcriteria.
5. de Vlaamse regering een strategisch plan uitwerkt om de vleesconsumptie van de Vlaming terug te brengen naar een niveau dat vanuit ecologisch en gezondheidsoogpunt verantwoord is.
6. de Vlaamse regering benutting van voedseloverschotten via de sociale economie zo veel mogelijk ondersteunt en stimuleert, en erop toeziet dat energetische valorisatie van voedseloverschotten enkel gebeurt wanneer de overschotten niet meer voor menselijke consumptie geschikt zijn.
7. de Vlaamse regering lokaal en seizoensgebonden teelt meer promoot

Transitie naar een duurzaam landbouwsysteem

Uitdagingen

Landbouw op zoek naar een evenwicht

Het industriële landbouwsysteem in Vlaanderen veroorzaakt een aanzienlijke druk op het leefmilieu, is sterk afhankelijk van pesticiden en kunstmeststoffen en van de import van veevoeder. De industriële, grondloze veehouderij heeft een belangrijke bijdrage aan de Vlaamse broeikasgasuitstoot, en zorgt voor grote mestoverschotten die de (grond)waterkwaliteit aantasten.

De intensieve akkerbouw met grootschalige monoculturen put de bodemvruchtbaarheid uit, leidt tot een verlies van agrobiodiversiteit, verhoogt de ziektegevoeligheid en bevordert erosie. Een omschakeling naar meer grondgebonden, agro-ecologische landbouwpraktijken is nodig om de landbouwproductie in Vlaanderen ook leefbaar te maken voor water, bodem, lucht en gezondheid.

Tegelijk staat de economische leefbaarheid van de landbouwsector onder druk. De sector kan enkel overleven bij gratie van massale inkomenssteun van de overheid, die op die manier actief een systeem ondersteunt dat volksgezondheid en leefmilieu onder druk zet en zodoende maatschappelijke kosten genereert.

Het Vlaamse landbouwsysteem heeft nood aan een transitie naar een duurzaam model, waarin gezond voedsel wordt geproduceerd binnen de draagkracht van de aarde, en waarbij de landbouwers een leefbaar inkomen hebben. Deze transitie heeft niet alleen betrekking op de landbouwpraktijk, maar even zeer op onderzoek en ontwikkeling, de relatie tussen producent en consument, en het omkaderend overheidsbeleid.

Doelstellingen

Werk aan een visie en steun initiatieven voor transitie in landbouw en voeding.

Om tot een duurzamer landbouwsysteem te komen is er nood aan een transitienetwerk, waarbinnen een brede visie op het landbouwsysteem gekoppeld wordt aan praktijk-experimenten rond duurzame vormen van landbouwproductie. Er werden al enkele stappen gezet op vlak van visievorming. Het is aan de volgende Vlaamse regering om dit

verder in handen te nemen en te zorgen dat een breed gedragen visie op duurzame landbouw verder wordt omgezet in praktijk experimenten.

Het gaat dan onder meer over het inzetten op samenwerking tussen producent en consument (bijvoorbeeld CSA-initiatieven), agro-ecologie en ecologische stadslandbouw. Bij deze laatste dient voedselproductie door consumenten diverse maatschappelijke doelen, zoals gezonde voeding, sociale cohesie, of de bereidheid om een correcte prijs te betalen voor ecologische kwaliteit.

Plaats agro-ecologie centraal in onderzoek en innovatie

Het onderzoeks-, innovatie- en ondersteuningsbeleid voor de Vlaamse landbouw is te eenzijdig gericht op het agro-industrieel model. De transitie naar een landbouwmodel dat de grenzen van de draagkracht van de aarde respecteert kan enkel slagen als er voldoende kwalitatief onderzoek en innovatie is op vlak van agro-ecologische landbouwpraktijken.

Daarom vraagt BBL dat de Vlaamse regering agro-ecologie centraal stelt in de toekomstige beheersovereenkomsten met de publieke onderzoeksinstituten ILVO en VITO. Ook het algemeen technisch advies, de voorlichting van de Vlaamse Overheid en de codes voor goede landbouwpraktijken dienen te vertrekken van de agro-ecologische principes. Tot slot moet ook het investerings-instrumentarium VLIF afgestemd worden op de noden van de agro-ecologische landbouwontwikkeling.

Zorg voor voldoende grond voor agro-ecologische (stads)landbouw

Er moet in Vlaanderen voldoende ruimte behouden blijven voor duurzame, grondgebonden landbouw. Grondgebonden landbouw moet voorrang krijgen op de grondloze landbouw, in de eerste plaats door de uitbreiding van de veestapel niet verder te stimuleren. De investeringssteun voor landbouwers moet geheroriënteerd worden van grondloze veehouderij naar grondgebonden landbouwvormen.

De beperkte beschikbaarheid van grond is zeker een knelpunt om biologische landbouw te

behouden en te laten groeien. Het aandeel biologisch areaal in de EU-27 bedraagt 5,6%. In Vlaanderen is dit slechts 0,8%. BBL vraagt dat de volgende regering de groei van de biologische landbouwproductie bevordert om aansluiting te vinden bij het Europees gemiddelde.

Een ander belangrijk aandachtspunt is voldoende ruimte voorzien voor korte keten landbouw en stadslandbouw, door hiervoor voldoende landbouwgrond te reserveren in de randstedelijke gebieden.

BBL VRAAGT DAT

1. de Vlaamse regering een visie op de transitie van de landbouw uitwerkt die een consistente keuze maakt voor een landbouwmodel dat sterk duurzaam is.
2. de Vlaamse regering transitie-initiatieven ondersteunt die inzetten op samenwerking tussen producent en consument, op agro-ecologische landbouw en op ecologische stadslandbouw.
3. de Vlaamse regering ambitieuze concrete kwalitatieve doestellingen voorop stelt voor de ontwikkeling van de biologische landbouw in Vlaanderen, gekoppeld aan structurele financiële ondersteuning.
4. de Vlaamse regering het investerings-instrumentarium VLIF afstemt op de noden van de agro-ecologische landbouwontwikkeling
5. de Vlaamse regering investeringssteun voor landbouwers heroriënteert van veehouderij naar grondgebonden landbouw.
6. de Vlaamse regering agro-ecologie centraal plaatst binnen onderzoek, advies en investerings-instrumentarium en de beheersovereenkomst met de publieke onderzoeksinstituten ILVO en VITO.
7. de Vlaamse regering van Vlaanderen een GGO-vrije zone maakt.
8. de Vlaamse regering streng toeziet dat de milieuwetgeving nageleefd wordt (mestbeleid, pesticidenbeleid, waterbeleid,...) alvorens directe overheidssteun uit te keren aan landbouwers.
9. de Vlaamse regering maatregelen neemt om voldoende grond voor te verzekeren voor biologische landbouw en ecologische stadslandbouw.

Uitdagingen

Fijn stof en stikstof overschrijden structureel de normen, zeker in de steden

Vlaanderen is een hot spot voor luchtvervuiling in Europa. Fijn stof en stikstof zijn de twee belangrijkste vormen van luchtvervuiling in Vlaanderen. Voor fijn stof slagen we er niet in om de daggemiddelde norm te respecteren. Deze dagnorm mag maximaal 35 keer per jaar overschreden worden. Heel wat meetposten zitten daar boven, vooral in de steden en in de havengebieden. Het aantal dagen met een te hoge daggemiddelde PM10-concentratie was tweemaal zo hoog in 2011 als in 2010. De gezondheidsrichtwaarde van de Wereldgezondheidsorganisatie ligt bovendien nog een stuk lager. Daar zitten we flink boven.

Ook voor de uitstoot van verzurende stikstofoxiden (NOx) zitten we boven de Europees vastgelegde plafonds. Volgens het vaste meetnet worden de normen overschreden in de agglomeratie Antwerpen, maar uit aanvullend onderzoek van de Vlaamse milieumaatschappij (VMM) blijkt dat de grenswaarde in 10 van de 13 steden wordt overschreden. Vooral op locaties met veel verkeer is er een probleem.

De ozon piekt

Stikstofoxiden zorgen voor allerlei luchtwegaandoening, dragen bij aan de vorming van ozonpieken en zorgen ook daardoor voor gezondheidsproblemen. Daarnaast zijn ze verantwoordelijk voor een versnelde verwerking van historische gebouwen, een verminderde opbrengst van landbouwgewassen en de achteruitgang van bos-, heide- en natuurgebieden.

Europa kijkt toe

Om de luchtvervuiling terug te dringen tot de wettelijke niveaus, zijn aanzienlijk meer inspanningen nodig. In april 2011 besliste de Europese Commissie om België door te sturen naar het Europees Hof omdat de fijnstofnormen in acht gebieden werden overschreden. Een eerdere aanvraag van België om uitstel te verkrijgen om de fijnstofnormen te halen, wees de Europese Commissie af. De Commissie meent dat ons land onvoldoende maatregelen heeft genomen om de fijn stof uitstoot onder controle te houden.

Doelstellingen

Minder verkeer is het belangrijkste aandachtspunt

De twee voornaamste bronnen voor de uitstoot van verzurende stikstof zijn het autoverkeer en energieproductie en -verbruik. Samen zijn die goed voor 90% van de verzurende uitstoot. De sector 'verkeer' kent daarbij de grootste overschrijdingen van de Europees vastgelegde plafonds voor NOx. Ongeveer de helft van de NOx-emissie is afkomstig van transport en dan vooral van dieselvoertuigen, want dieselwagens stoten tot drie keer meer NOx uit dan benzinewagens. Ook fijn stof, en dan vooral het ultra fijn stof of Black Carbon, de meest schadelijke fractie voor de gezondheid, komt vooral van het verkeer. Om de luchtkwaliteit te verbeteren, moeten we daarom vooral inzetten op het verminderen van het autoverkeer. BBL pleit daartoe voor de invoering van een slimme kilometerheffing, een veel beter locatiebeleid gericht op openbaar vervoer, de invoering van lage emissie zones in steden, investeringen in beter voorstedelijk openbaar vervoer en een beter fietsnetwerk (zie ook hoofdstuk 3 'Mobiliteit').

Best Beschikbare Technieken in de industrie

De verbetering van de luchtkwaliteit in de afgelopen twintig jaar is vooral toe te schrijven aan saneringen bij industriële installaties en aan Europese wetgeving rond onder meer zware brandstoffen. Toch is ook bij de industrie nog veel vooruitgang mogelijk. Vlaanderen heeft veel expertise inzake onderzoek naar nieuwe Best Beschikbare Technieken (BBT). Die BBT-onderzoeken moeten sneller doorwerken in algemene en sectorale milieuvorwaarden, die alle bedrijven moeten naleven.

Omgevingsvergunning biedt kansen

De bouw- en milieuvergunning worden geïntegreerd in één nieuwe vergunning: de omgevingsvergunning. De overheid zal op regelmatige tijdstippen deze vergunningen evalueren. Het is van belang om een goed draaiend meerjarenprogramma voor de evaluatie van omgevingsvergunningen uit te bouwen, zodat milieuvorwaarden waaraan bedrijven moeten voldoen kort op de bal worden bijgesteld. Door de ecologiepremie gericht in zetten kan de overheid milieu-investeringen door bedrijven sterker ondersteunen.

BBL VRAAGT DAT

1. de Vlaamse regering een beleid rond luchtkwaliteit vormgeeft met als prioriteit de vermindering van verkeer.
2. de Vlaamse regering onderzoeken naar Best Beschikbare Technieken omzet in milieuvoorwaarden voor bedrijven.
3. de Vlaamse regering een goed draaiend evaluatieprogramma voor de nieuwe omgevingsvergunningen op poten zet.

Uitdagingen

Ondanks zuiveringsinstallaties blijft het water vervuild

Het water in onze beken en rivieren is nog lang niet proper. Ondanks de grootschalige investeringen in waterzuiveringsinstallaties blijft ons oppervlaktewater tot het meest vervuilde van Europa horen. Eén van de centrale problemen is dat er nu wel waterzuiveringsinstallaties staan, maar dat door een gebrek aan rioleringen het vervuilde water vaak niet in die installaties toekomt. Ook wordt nog te veel regenwater vermengd met afvalwater, wat zorgt voor extra vervuiling via overstorten.

Vermesting en pesticiden blijven een groot probleem voor de waterkwaliteit

Een ander probleem is het teveel aan mest in onze waterlopen, een gevolg van de te grote veestapel in Vlaanderen. Vermesting vormt een stijgende kostenpost voor onze drinkwatervoorzieningen. De doelstelling om tegen 2014 in maximaal 16% van de meetpunten een overschrijding van de nitraatnorm vast te stellen, zal niet gehaald worden. Daarnaast zitten er ook te veel pesticiden in onze waterlopen.

Doelstellingen

Werk de achterstand in waterzuivering weg

De absolute prioriteit in het waterzuiveringsbeleid is ervoor zorgen dat het vuile water ook daadwerkelijk in de waterzuiveringsinstallaties terecht komt. Het sputterende rioleringsbeleid heeft in de eerste plaats nood aan de beloofde afdwingbare uitvoeringsplannen inzake riolering en individuele afvalwaterzuiveringsinstallaties.

Maar het grote knelpunt is het budget. Er is een structureel financieringstekort van ongeveer 300 miljoen euro per jaar. Er staan ons de komende jaren miljarden aan investerings-, onderhouds- en vervangingskosten te wachten. Die investeringen moeten toelaten dat voldoende huishoudens worden aangesloten op het rioleringsstelsel, of worden voorzien van individuele waterzuiveringsinstallaties. De onderhoud- en vervangingskosten slaan vooral op de (stedelijke) rioolnetten. Door

onvoldoende onderhoud zijn heel wat stelsels in een zeer slechte staat en aan vervanging toe, wat opnieuw heel wat geld zal kosten. BBL stelt voor om extra inkomsten hiervoor onder andere te halen bij de invoering van een hemelwaterheffing op niet-afgekoppelde verharde zones.

De volgende regering heeft de taak om een langetermijnvisie uit te schrijven en een lange termijn financieringsplan uit te werken. Slaagt de regering hier niet in, dan schuift zij (zoals haar voorgangers) de olopende factuur en problemen door naar de volgende legislaturen.

Pak de overbemesting aan

Vermesting is nog steeds een van de grootste bedreigingen voor ecosystemen en biodiversiteit. De volgende regering zal het vijfde mestactieplan (MAP V) moeten aangrijpen om een ambitieus mestbeleid uit te stippelen dat heel gericht de knelpunten in de waterkwaliteit aanpakt, zodat de doelstelling om tegen 2018 nog slechts 5% overschrijdingen te hebben wel gehaald wordt.

Het beleid dat gestoeld was op vrijwilligheid blijkt onvoldoende, voor de nieuwe planperiode zal dan ook meer moeten ingezet worden op een dwingend beleid in die gebieden waar de waterkwaliteit ondermaats is. Dit betekent in de eerste plaats strengere bemestingsnormen in de focusgebieden en meer handhaving. Daarnaast moet het vermistingsprobleem aangepakt worden aan de bron, door een beleid te voeren gericht op een daling van de veestapel.

Zorg voor een verdere afbouw van het pesticidengebruik

Het verbod op het gebruik van pesticiden voor openbare besturen heeft duidelijk zijn vruchten afgeworpen. BBL vraagt dat de volgende regering ook werk maakt van een verbod op verkoop aan particulieren, zoals dat nu voorligt in Nederland. Daarnaast moet de overheid werk maken van strengere regels voor het gebruik van pesticiden in de landbouw. Het is belangrijk dat de overheid deze beperkingen niet 'out of the blue' oplegt, maar investeert in communicatie- en sensibilisatiecampagnes.

BBL VRAAGT DAT

1. de Vlaamse regering zorgt voor afdwingbare uitvoeringsplannen in waterzuiveringsinfrastructuur.
2. de Vlaamse regering een lange termijn financieringsplan uitwerkt om de miljarden aan investeringen die nodig zijn goed te plannen.
3. de Vlaamse regering een hemelwaterheffing invoert.
4. de Vlaamse regering een strenger bemestingsbeleid voert in de focusgebieden en meer handhaving voorziet in MAP V.
5. de Vlaamse regering maatregelen neemt om het pesticidengebruik verder af te bouwen.

Uitdagingen

Gronden saneren en herbestemmen

Heel wat gronden in Vlaanderen zijn vervuild en moeten gesaneerd worden. Volgens schattingen, want exacte cijfers bestaan niet, gaat het om 40.000 ha grond aan voormalige industrieterreinen, oude stortplaatsen of terreinen met lekkende stookolietanks. Zolang die niet gesaneerd worden kan die ruimte niet hergebruikt worden en neemt de druk om open ruimte aan te snijden verder toe. Bodemvervuiling bedreigt ook het grondwater en vormt in een aantal gevallen een risico voor de gezondheid van omwonenden.

Het saneringstempo ligt te laag

Het Milieubeleidsplan stelt dat alle historische bodemverontreinigingen die een ernstige bedreiging vormen voor 2036 worden gesaneerd. Die deadline kan aan het huidige tempo onmogelijk worden gehaald. In de periode 1997 - 2009 werden 1407 projecten van bodemsanering afgerond. Het totaal aantal saneringsprojecten in Vlaanderen wordt geraamd op 11.750. Op meer dan tien jaar tijd is slechts 12% van het geschatte aantal saneringsprojecten afgerond. Er blijft met ander woorden nog een lange weg te gaan: aan het huidige tempo zal het nog 88 jaar duren om alle saneringen af te ronden. Dan zijn we in de volgende eeuw! Door de economische crisis is het aantal ingediende saneringsprojecten de laatste jaren bovendien aan het afnemen.

Doelstellingen

Financieringsinstrumentarium uitwerken om bodemsanering te realiseren

Het grootste knelpunt is een gebrek aan financiële middelen, zowel vanuit de overheid als privé. Voor de uitvoering van ambtshalve bodemsaneringen beschikt OVAM over middelen uit het MINA-Fonds. Voor bodemonderzoeken is een budget beschikbaar van amper 1,19 miljoen euro, voor investeringen slechts 21,3 miljoen euro (begroting 2011). Dit overheidsbudget is veel te beperkt om de langetermijndoelstelling te halen. In het bodemdecreet werden daarom een aantal mechanismen voorzien

om de financiële kosten van bodemsanering te verdelen tussen de overheid en de privésector. Zo voorziet het decreet een cofinancieringsmogelijkheid en een zgn. draagkrachtregeling. BBL vraagt dat de noodzakelijke middelen worden voorzien om deze instrumenten effectief te maken.

Sectorale fondsen voor bodemsanering

Een andere mogelijkheid die het bodemdecreet voorziet is het oprichten van sectorale fondsen, waarbij alle bedrijven uit één sector mee betalen voor sanering en de kosten voor sanering gesolidariseerd worden. Zo werd enkele jaren geleden het BOFAS-fonds opgericht voor de financiering van bodemsaneringen bij tankstations. Dit fonds wordt gespijsd met een bijdrage van de producenten en met een taks op verkochte brandstof. Om het probleem van lekkende stookolietanks bij particulieren aan te pakken, zou in 2015 een Belgisch stookolietankfonds operationeel worden. Dat zou gespijsd worden met een bijdrage van de sector en cofinanciering door de overheid. Ook voor andere sectoren, zoals bv. de droogkuis- en wasserijsector, kan een publiek-privaat fonds voor bodemsanering opgericht worden. Zoeken naar alternatieve financieringsmogelijkheden blijft hoe dan ook de enige mogelijkheid om het trage tempo van bodemsaneringen te versnellen.

Brownfields en blackfields aanpakken

Een andere optie zijn brownfieldconvenanten, waarbij de overheid een contract afsluit met een private partner om de bodem te saneren en vervolgens een stedenbouwkundig project te realiseren. Sinds de inwerkingtreding van het brownfielddecreet in 2007 werden een vijftigtal convenanten ondertekend met private partners voor brownfieldprojecten. Die inspanningen moeten worden verder gezet. Weliswaar blijkt dat enkel brownfields worden aangepakt waarvan de bodemvervuiling niet al té ernstig is. Een aantal zgn. blackfields zijn zo zwaar verontreinigd dat hun ontwikkeling geblokkeerd wordt door de saneringskost. Zelfs met de winst uit een rendabel vastgoedproject liggen de kosten voor sanering te hoog. BBL vraagt dat de overheid hier meer via een publiek-private samenwerking tussenkomt.

BBL VRAAGT DAT

1. de Vlaamse regering een hoger budget uittrekt voor bodemsanering.
2. de Vlaamse regering alternatieve financieringsvormen zoals sectorale fondsen zoekt om bodemsanering te versnellen.
3. de Vlaamse regering verder gaat met de ontwikkeling van brownfieldconvenanten en een budget voorziet voor cofinanciering van de sanering van blackfields.

Uitdagingen

Lawaaihinder raakt moeilijk onder controle

Lawaai blijft één van de belangrijkste vormen van hinder in Vlaanderen. Eén Vlaming op drie wordt blootgesteld aan te hoge geluidsniveaus, wat een stuk meer is dan in de rest van Europa. Te veel lawaai zorgt voor een verhoogde bloeddruk, stress en depressies, leerachterstand bij kinderen, vroegtijdige overlijdens... Het wegverkeer staat met stip op nummer één als belangrijkste bron van lawaai. Dat hoeft ook niet te verbazen, gezien onze slechte ruimtelijke ordening, gecombineerd met ons zeer fijnmazige wegennet. Vlaanderen krijgt zijn geluidshinder steeds moeilijker onder controle, door het toenemende autoverkeer en het ontbreken van een duidelijk beleid.

Doelstellingen

Zorg voor echte geluidsactieplannen

Geluidsbelastingsschaarten vormen in uitvoering van de Europese geluidsrichtlijn de basis voor concrete geluidsactieplannen. De Vlaamse geluidsactieplannen zijn een lege doos: ze bevatten geen normen, geen nieuwe maatregelen, het is niet duidelijk welke budgetten voorzien worden,... De actieplannen geven vooral een overzicht van reeds bestaande maatregelen, zoals een lijst van de plaatsen waar er geluidsschermen zullen geplaatst worden of waar het wegdek in de toekomst wordt heraangelegd. In essentie zal het huidige beleid dus worden verder gezet, zonder echte versnellingen of vernieuwingen. Dat was echter wel de bedoeling van de Europese richtlijn.

De strijd tegen lawaaihinder staat of valt met voldoende budgetten

De strijd tegen lawaaihinder staat of valt met de budgetten die worden voorzien. Het plaatsen van

geluidsschermen bv. is een zeer dure aangelegenheid. Gemeentebesturen kunnen dit onmogelijk zelf betalen.

Onder het motto 'de vervuilde wordt betaald' kan de volgende regering overwegen om een deel van de opbrengsten uit de kilometerheffing voor vrachtwagens te investeren in extra geluidsschermen en fluisterasfalt. En die investeringen zijn nodig. Uit de geluidsbelastingsschaart voor de agglomeratie Antwerpen bv. blijkt dat ruim 150.000 mensen worden blootgesteld aan een te hoge geluidsoverlast van het drukke verkeer van de ring. Een overkapping van de ring biedt daarvoor een oplossing, maar is niet goedkoop.

Beperk de nachtvluchten op Zaventem

Een apart probleem vormen de nachtvluchten op Zaventem. Het is al langer wetenschappelijk aangetoond dat nachtvluchten een ernstige impact hebben op de nachtrust en daardoor stress, een verhoogd geneesmiddelengebruik en hartinfarcten veroorzaken. En dat kost de gezondheidszorg veel geld. Nachtvluchten verplaatsen naar de dag kan de gezondheidszorg dan ook veel besparen. Uit een onderzoek naar het verplaatsen van de nachtvluchten naar de dagperiode op de luchthaven van Heathrow, bleek dat de Britten op een periode van 10 jaar tot 1 miljard euro aan gezondheidskosten besparen.

De directe economische verliezen zijn in dit geval beperkt: de vluchten blijven immers wel doorgaan, alleen een paar uur later. Dit zou de luchthavengebonden economie en het toerisme ongeveer 300 miljoen euro kosten op tien jaar tijd. Globaal zou dit scenario de Britse samenleving dus 700 miljoen euro opleveren. In Heathrow vinden jaarlijks 5.800 nachtvluchten plaats, in Zaventem 13.000. Food for thought.

BBL VRAAGT DAT

1. de Vlaamse regering zorgt voor volwaardige geluidsactieplannen met nieuwe maatregelen, zoals het overkappen van de Antwerpse ring.
2. de Vlaamse regering de nodige budgetten voorziet om geluidsoverlast langs autowegen terug te dringen door een deel van de opbrengst van de kilometerheffing hiervoor te reserveren.
3. de Vlaamse regering duidelijke geluidsnormen vastlegt voor de luchthaven van Zaventem, gebaseerd op de richtlijnen van de Wereldgezondheidsorganisatie.

Uitdagingen

Het is niet goed gesteld met de biodiversiteit in Vlaanderen. Eén op de vijf plant- en diersoorten dreigt uit Vlaanderen te verdwijnen. Drie kwart van de Europees beschermde soorten in Vlaanderen bevindt zich in een zeer slechte staat van instandhouding. De versnippering en verkaveling van het platteland speelt daarin een belangrijke rol. Omdat natuurgebieden te klein zijn en onderling niet met mekaar verbonden zijn, kunnen planten en dieren zich moeilijk van het ene gebied naar het ander verplaatsen en worden ze in hun voortbestaan bedreigd.

Bovendien is Vlaanderen één van de bosarmste regio's van Europa. De afgelopen jaren werden meer vergunningen afgeleverd om te ontbossen dan om nieuwe bossen te planten. Voor zonevreemde bossen is er nog steeds geen oplossing, de beloofde stadsbossen bij de centrumsteden komen amper van de grond. Nochtans is daar in de dichtbevolkte steden een grote behoefte aan. Ook landbouw kan niet zonder een gezonde open ruimte. Door de ondoordachte verstedelijking van het platteland heeft de landbouwsector de afgelopen decennia veel grond verloren, waardoor de grondprijzen stijgen en de concurrentie tussen landbouw, natuur en andere ruimtegebruikers steeds scherper wordt. De diverse ruimteclaims zijn een van de redenen voor het stroeve verloop van het aanduiden van nieuwe natuurgebieden. We lopen daardoor sterk achter op de planning om een Vlaams Ecologisch Netwerk te realiseren.

Tegelijk zorgt de grote afhankelijkheid van pesticiden en kunstmeststoffen in het huidige Vlaamse industriële landbouwsysteem, het verlies aan agrobiodiversiteit door grootschalige monoculturen, de broeikasgasemissies van de intensieve grondloze veehouderij, de achteruitgang van de bodemvruchtbaarheid en de aantasting van de waterkwaliteit ten gevolge van overbemesting voor een grote impact op mens en milieu. De overheid ondersteunt dit landbouwsysteem door middel van directe subsidies, terwijl diezelfde overheid ook de kosten voor de milieu-impact (waterzuivering, gezondheidszorg,...) moet dragen.

Doelstellingen

Open ruimte behouden voor landbouw, natuur en bos

De eerste en meest fundamentele doelstelling voor ons platteland is het behouden van open ruimte voor zowel landbouw, natuur als bos. Geen van de drie kunnen functioneren zonder open ruimte en alle drie hebben ze sterk te lijden onder de verdergaande verstedelijking van het platteland. De volgende Vlaamse regering moet het ruimtelijke ordeningsbeleid durven omgooien. Door in te zetten op een verhardingsstop, door het overaanbod aan woon- en woonuitbreidingsgebieden te schrappen of te verplaatsen naar de stads- en dorpscentra, door enkel nieuwe bebouwing toe te staan als die gelegen is in de kern, door het bestaande woningaanbod veel intensiever te gebruiken,... Indien dit niet gebeurt zal het buitengebied verder verstedelijken, zal de biodiversiteit verder verslechteren en zal de landbouw het steeds moeilijker krijgen om op een verantwoorde en rendabele manier voedsel te produceren.

Een netwerk voor natuur

Op Europees niveau werd afgesproken om het verlies aan biodiversiteit tegen 2020 te stoppen. In Vlaanderen gaat het de andere kant uit. Om het biodiversiteitsverlies te keren zal de Vlaamse regering een biodiversiteitsvisie moeten bekrachtigen die de realisatie van een samenhangend netwerk van natuurgebieden combineert met instandhoudingsmaatregelen voor Europees beschermde soorten.

In overleg met de landbouwsector moet er een uitbreiding komen van de reeds lang beloofde en voor de biodiversiteit zo noodzakelijke extra natuurgebieden. Die moeten onderling met elkaar verbonden worden zodat een samenhangend natuurnetwerk ontstaat. Er moet op korte termijn een bouwverbod komen in potentiële natuurverbindingengebieden.

Stadsbossen aanplanten, zonevreemde bossen behouden

Reeds eind jaren '90 werd in het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen vastgelegd dat er 10.000 ha bossen moeten bijkomen in Vlaanderen, met voorrang voor stadsbossen. Van die belofte is weinig in huis gekomen, hoewel verschillende stadsbossen wel op papier bestaan. In Gent bv. kleurde

de Vlaamse regering reeds in 2005 een stadsbos in op het ruimtelijk plan, maar op het terrein is er van dit bos weinig te merken. Het komt er dus vooral op aan die bossen aan te planten, zodat alle 13 centrumsteden over een eigen stadsbos beschikken dat voor de stadsbewoners vlot en veilig bereikbaar is met de fiets of het openbaar vervoer.

In Vlaanderen liggen er zeventuizend hectaren bedreigde zonevreemde bossen. Dat zijn bossen die een bestemming hebben als woon- of industriegebied en daardoor kunnen gekapt worden, mits een compensatie, financieel of in natura. Die zonevreemde bossen verdienen bescherming door ze te bestemmen als bosgebied, zeker als het gaat om oude, waardevolle bossen. Het vele geld dat ondertussen geïnd werd om compensaties uit voeren, moet ook effectief ingezet worden om nieuwe bossen aan te planten. Nu gebeurt dat amper.

Ruimte voor water vrijwaren

Door ons gebrekkig ruimtelijke ordeningsbeleid bouwden we veelvuldig in winterbeddingen van rivieren en in natuurlijke overstromingsgebieden. Daardoor kan regenwater niet op een natuurlijke manier in de bodem sijpelen en wordt het versneld afgevoerd naar beken en rivieren. Bij hevige neerslag kunnen die al dat water niet slikken en volgen er overstromingen. Sinds 1970 is het aantal geregistreerde overstromingen per decennium duidelijk toegenomen. Ook de economische schade van overstromingen is de voorbije decennia sterk gestegen. Reeds uitgevoerde investeringen in waterbouwkundige infrastructuur loonden: de uitgevoerde ingrepen hebben bvb. tijdens de

crisissituatie van november 2010 erger kunnen voorkomen. Toch werd naar aanleiding van die overstromingen duidelijk dat er nog te weinig ruimte beschikbaar is voor waterbuffering bij hevige regenval. Vlaanderen heeft nood aan extra overstromingsgebieden om piekdebieten te kunnen opvangen. Ook is er onvoldoende buffercapaciteit voorzien bij grote verhardingen zoals parkings, verkavelingen enz. maar ook bij (grote) gewestwegen. Om het hoofd te kunnen bieden aan de wateroverlast is het voor BBL van fundamenteel belang dat er verder en/of versneld uitvoering gegeven wordt aan waterbeheerplannen zoals de bekkenbeheerplannen en het SIGMAplan.

Ruimte voor grondgebonden, duurzame landbouw

Er moet in Vlaanderen voldoende ruimte behouden blijven voor duurzame, grondgebonden landbouw. Grondgebonden landbouw moet voorrang krijgen op de grondloze landbouw, in de eerste plaats door de uitbreiding van de veestapel niet verder te stimuleren. De investeringssteun voor landbouwers moet geheroriënteerd worden van grondloze veehouderij naar grondgebonden landbouwvormen.

Om het verlies aan biodiversiteit in landbouwgebieden om te keren, moet sterker geïnvesteerd worden in natuurverwevingsgebieden, gebieden waar natuur en landbouw samen voorkomen. Ook voor deze natuurverwevingsgebieden lopen we sterk achter op de doelstellingen van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen. Dit plan voorziet 70.000 ha voor verweving van natuur en landbouw, in de praktijk zijn er tot nu toe slechts 4.000 ha aangeduid.

BBL VRAAGT DAT

1. de Vlaamse regering prioritair inzet op het behoud van open ruimte voor zowel natuur, bos als landbouw.
2. de Vlaamse regering een inhaalbeweging uitvoert voor de realisatie van een samenhangend netwerk van natuurgebieden.
3. de Vlaamse regering eindelijk de beloofde stadsbossen aanplant.
4. de Vlaamse regering zonevreemde bossen beschermt door ze te herbestemmen.
5. de Vlaamse regering werk maakt van de beloofde natuurverwevingsgebieden.

Contactpersonen per hoofdstuk

Algemeen: Lieze Cloots - lieze.cloots@bblv.be

Hoofdstuk 1: Mathias Bienstman - mathias.bienstman@bblv.be

Hoofdstuk 2: Jeroen Gillabel - jeroen.gillabel@bblv.be

Hoofdstuk 3: Sara Van Dyck - sara.vandyck@bblv.be

Hoofdstuk 4: Erik Grietens - erik.grietens@bblv.be

Hoofdstuk 5: Erik Grietens

Hoofdstuk 6: Erik Grietens

Hoofdstuk 7: Jeroen Gillabel

Hoofdstuk 8: Jeroen Gillabel

Hoofdstuk 9: Erik Grietens

Hoofdstuk 10: Erik Grietens

Hoofdstuk 11: Erik Grietens

Hoofdstuk 12: Erik Grietens

Hoofdstuk 13: Erik Grietens

